

Roller

Nomos Paradigması Serisi · Bugün · Makale 2a

Physis: Bir Güç Teorisi (Öztürk, 2026) kitabına dayalı analiz dizisi — Evren Öztürk

Seri üç kısımdan oluşur ve her kısım Physis çerçevesini farklı bir derinlikte çalıştırır. **Bugün** mevcut paradigmayı teorinin gözüyle görür. **Yarın** bu görünenden yola çıkıp teorinin matematiğiyle yapının yönelimini türetir. **Sonrası** bu yönelimi bir kademe daha uzatır: ekstrapolasyondur, çerçevenin iç mantığına bağlı kalır.

Bu makale **Bugün** kısmında yer alır.

Bu kısım, Physis çerçevesinin bugünü nasıl gördüğünün uygulamasıdır. Mevcut paradigmaya, olgulara, aktörlere, stratejik hareketlere, söylem ve etkileşime, teknolojik gelişmelere teorinin perspektifinden bakılır — bileşenlere etkiler, bu bileşenlerin işleyiş mekanikleri ve bileşenlerin kendi içindeki dinamiklerin günümüzdeki tezahürleri üzerinden — ve çıkan görüş güncel gerçekliğe uygulanır. Uygulama çift yönlüdür: canlı veri çerçeveye çevrilir; teorinin bir kavramı ya da bölümü de çerçeve olarak alınıp güncel gerçeklik o çerçevenin sorularıyla incelenir. Her makale tek bir kavramı derinlemesine işleyebilir ya da birden fazla kavramı birlikte kullanabilir; çoğul kullanımda kavramlar çerçevenin iç mantığına bağlı olarak birbiriyle etkileşir, mantıksal bütünlüğü olan bir görüş oluşturur. Saptamalar yorumlanmaya açık ama yapısal olarak isimlendirilebilir bir zeminde durur. Kanıt rejimi mevcut gerçekliğin teorinin gözünden tarifenmesidir.

Çerçeve Özeti

Bu yazı *Physis: Bir Güç Teorisi* (Öztürk, 2026) çerçevesine dayanır. Üst sınıf değişti, yapı değişmedi. Aktörler değişti, mücadele aynı yönde aktı. Bu makale, üst sınıfı oluşturan rollerin neden limitli olduğunu, neden tarih boyunca aynı yapısal mantıkla yeniden üretildiğini ve neden tüccarın yükselişinin bu beş bin yıllık sürekliliğin tek istisnası olduğunu gösterir.

I. Giriş

Physis (Öztürk, 2026) bir güç teorisi olarak insanlık tarihini yöneten, yönetmek isteyen ve yönetilen sınıfların etkileşimleriyle açıklar. Bu sınıflar içerisinde en belirleyici olanı yöneten sınıftır; çünkü tarihin yönünü çizen kararlar bu sınıfta alınır. Yöneten sınıf tarih boyunca limitli sayıda rolden ve sayısız aktörden oluşmuştur. Bu makalede o limitli sayıdaki rolün tarihini ve bu rolleri oynayan aktörlerin yapısına yönelik çeşitli saptamalarda bulunacağız.

Bu yazının ortaya koyduğu tarih tezi şudur: yöneten sınıfı oluşturan roller tarih boyunca limitli kalmış, sadece bir kez ve köklü biçimde değişim geçirmiştir; aktörler ve paradigmalar değişse de mücadele aynı yapısal dinamiklerle ve belirli bir yönde akmıştır. Bu tez, Physis teorisinin dayandığı iki saptama ile desteklenir.

- 1 Bahsedilen roller hegemonya yarattığı için üst sınıf olma kapasitesine sahiptir;

hegemonya yaratan başka roller olsa bile en dominant ve en saf güç üretenler bunlar olagelmıştır. Sonucunda tarihte üst sınıf olarak en çok bunları görmekteyiz — ama başka üst sınıf roller varsa (örneğin bürokrat) buraya onlar da eklenebilir. Burada güçten kasıt şudur: iradesini gerçekleştirebilme, bunun için başkalarının iradelerini yönlendirebilme kapasitesi.

- 2 Tarihsel akışta bu rollerin sebep-sonuç ilişkisi içinde stratejiler kurduğu ve belirli bir amaç güttüğü görülecektir. Ama insan ölümlüdür, üstelik tarih boyunca onları oynayan aktörler ortak bir sınıf ya da rol bilinciyle hareket etmemiştir — tersine, kendi rolünün aktörleriyle (krallar-krallar) ve farklı rollerin aktörleriyle (krallar-ruhbanlar) üst sınıf olmak için binlerce yıl çatıştılar. Her coğrafyada, her dönemde işbirliğinin tersi işlemiştir. Yine de mücadelelerinin bir bayrak yarışı gibi belirli bir sonuca doğru aktığı görülebilir. Physis teorisi (Öztürk, 2026) bunun sebebini tanımlar ve liderlik mücadelesinin belirli dinamiklerle ve aynı yapısallıkla yürüdüğünü, güç dinamikleri çerçevesinde belirli bir yönde dönüştüğünü öne sürer.

Bu tarihsel akış çerçevesinde üst sınıf mücadelesini binlerce yıl boyunca üç ana rol sürdürdü: aristokrat, ruhban ve asker. Zaman içerisinde kırılmalar ve akış kesintileri olsa da tüccar bir rol olarak hegemonya kapasitesi ile paradigmanın imkan verdiği noktada ve coğrafyada güçlendi; bu üç aktörle ittifaklar kurdu ve her ittifakta yanına aldığı rolün rakiplerini tek tek zayıflattı. Ve son olarak aristokrasinin tasfiyesi de Fransız İhtilali ile gerçekleşti. Böylece eski üçlü yönetsel rolün devri kapandı; yerine siyasetçi ile tüccarın üst sınıfı paylaştığı yeni bir dönem açıldı. Binlerce yıllık insanlık tarihinin yönetsel sınıflar ve roller arasındaki ana damarını tek paragrafta bu şekilde özetlemek mümkündür.

Bu rollerin çok önemli ortak bir özelliği daha vardır. Her biri — hem kendileri hem yönettikleri kurumsal yapılar — tüzel kişiliklerdir. Tüzel kişilik (Öztürk, 2026) insan ile ideanın simbiyozundan doğan, ölümsüzlük potansiyeli taşıyan, rasyonel karar alma kapasitesine sahip, Physis'in güç dinamikleriyle işleyen hibrit yapılardır. İktidar mücadelelerini yalnızca bireyler üzerinden değerlendirmek hem dikkati dar bir zaman dilimine hapseder, hem bireysel ahlak ve şahsi değerler gibi normatif kıstaslara odaklanarak tarihi ahlaki bir çerçeveden okumaya iter, hem de tüzel kişiliklerin sistematik, sürekli doğasını göz ardı eder.

Tüzel kişilikleri resmin içine dahil etmek kritiktir, çünkü tarihsel mücadelenin neden Nomos değil Physis çerçevesinde işlediğini ancak bu sayede açıklayabiliriz. Tüzel kişilik saf Physis ile işler; yapısı gereği Nomos çerçevesine izin vermez. Bireyde Nomos ve Physis bir arada bulunabilir — insan empati gösterebilir, fedakarlık yapabilir, kendi çıkarına aykırı seçimler yapabilir. Tüzel kişilikte bu kapasite yoktur. Diğer tüzel kişilikler bu sonsuz hayata sahip tür için varoluşsal tehdit yaratır. Bu yüzden onun "kalmak" eğilimi diğerlerini elemine etmek üzere kuruludur. Bu yüzden tüzel kişilik sahnede olduğunda Physis pekişir, güç çatışması saflaşır, Nomos (insani çerçeve kırılabilirlik yarattığı için) zayıflar ve süreç zamansal olarak lineer bir singularite eğilimini dikte eder.

İşte mücadelenin sürekliliği ve tek yönlü akışı bu yüzden değişmez. Aktörler tüzel kişiliğin ne kadar bir parçası olurlarsa olsunlar ve ortak bir tekilleşme eğilimi paylaşırsalar da, insanın tekilleşmesi lider yaratmak üzerine kuruludur; tüzel kişiliğin tekilleşmesi ise diğerlerini yok etmek üzerine. Tüzel kişilikler evreninde yaşadığımız bu paradigmada aktörler ölür, hanedanlar yıkılır, çerçeve içindeki paradigmlar değişir; ama tüzel kişilik, varoluşsal yapısı ve faydayı ancak tek bir yönü işleterek gördüğü doğası gereği, aynı yöne doğru ilerlemeye ve

uygarlığı da o yöne itmeye devam eder.

Çağımızda hegemonya yaratan rollerin hepsi hâlâ görülebilse de, artık çağ daha geç oluşmuş iki rolün — siyasetçi ile tüccarın — çağıdır. Bu iki rolün arkasında iki farklı tüzel kişilik tipi durur: siyasetçinin arkasında irade merkezli tüzel kişilik, tüccarın arkasında para merkezli tüzel kişilik. Birbirlerine varoluşsal olarak ihtiyaç duyarlar ama bu ihtiyaç, aralarında mücadele olmadığı şeklinde okunmamalıdır. Aksine; rollerin, aktörlerin ve tüzel kişiliklerin arasında — hem kendi türleri içinde hem türler arası — acımasızca süren bir güç çatışması vardır; tarihin her döneminde olduğu gibi. Ancak bu, henüz varoluşsal bir güç çatışması değildir; iki tipin birbirine olan varoluşsal ihtiyacından doğan sürekli bir gerilim biçimindedir.

Şu an için bu mücadele ideolojik, ekonomik ve yönetsel düzlemlerde sürdürülen bir hiyerarşik dominans mücadelesidir — en azından varoluşsal karşılıklı gereklilik sürdüğü sürece. Bu etkileşim, ilk makalede belirttiğimiz gibi, bir "yapısal yakınsama" sonucuna doğru ilerler gibi görünmektedir. Ancak teorik olarak şunu da söylemek mümkündür: bu karşılıklı gereklilik bittiğinde — eğer biterse — çatışma, dominans mücadelesinden varoluşsal bir güç çatışmasına dönüşecektir.

Nitekim tarih boyunca karar alıcıların etkileşimleri, verdikleri kararlar, aktörler arasındaki güç çatışmaları ve yönetsel sınıflar arası dinamikler uygarlığın yönünü belirlemiştir. Physis teorisi (Öztürk, 2026), güç çatışmalarını, liderliği, yönetsel sınıfları ve tüzel kişilikleri birleştiren özgün bir bakış açısıyla bugünü, dünü ve yarını farklı bir çerçeveden değerlendirme imkânı sunar.

Bu makalenin saptamaları — paradigma kırılmasının coğrafyası, tüccarın yapısal yükselişi, Magna Carta'dan Fransız İhtilali'ne uzanan dönüşüm hattı — yazarın 2020-2025 döneminde sürdürdüğü (Aristokrasi Çağı) ve yazımı devam etmekte olan (Burjuvazinin Yükselişi) çok ciltli tarih çalışmalarına dayanır. Aristokrasi paradigmasından burjuva devrimlerine uzanan dönem yazarın derinlemesine inceleme alanıdır; sonraki dönem (19. yüzyıl ikinci yarısından günümüze) hâlâ sürmekte olan araştırmanın (Burjuvazinin İktidarı) konusudur. Physis çerçevesi bu tarihsel zemin üzerine kurulmuş ve bu çerçeve içinde tarihsel akış yeniden okunmuştur. Makale bu sentezi sunar; çağdaş döneme yönelik saptamalar yapısal hatları çizer, ayrıntılı tarihsel temellendirme ilgili çalışmaların kendisindedir.

Burada bir öz-konumlandırma da gerekir. Yazar profesyonel bir tarihçi değildir; belirli bir teorik çerçeve — Physis — üzerinden tarihe bakan biridir. Bu makalede sunulan, alanın derinlemesine tarihçilik bilgisi değil, bir tarih okuma yöntemidir. Olaylar, tarihler, aktörler tarihçilerin uzun çalışmalarından beslenir; katkı, bu malzemeyi belirli bir kavramsal çerçeve içinden yeniden okumakla sınırlıdır. Tarihçilerin bu okumaya itiraz hakkı saklıdır; itirazın kendisi de Physis çerçevesinin sınanması olarak değerlidir.

Bu çerçevenin tarihe nasıl baktığını anlamak için önce tarihin başka türlü nasıl okunduğuna bakmak gerekir.

II. Physis'in Tarihe Bakışı

Bu makalenin metodolojik kararını da burada netleştirmek gerekir. Physis okuması olgu merkezlidir, coğrafya merkezli değildir. Aristokrasi paradigması incelenirken Antik Mısır'dan Han Çin'ine, Gupta Hindistan'ından Osmanlı'ya geniş bir coğrafya üzerinden gidilmesi de,

paradigma kırılması anlatılırken Avrupa'ya yoğunlaştırılması da aynı mantığın ifadesidir: rolün ve paradigmanın izi nerede sürülürse oradan gidilir. Tüccar yükselişi ve paradigma kırılması fiilen Avrupa coğrafyasında gerçekleşti, çünkü gerekli yapısal koşullar — paradigma içi rekabet, ölçek, alan açıklığı — orada bir araya geldi; başka coğrafyalarda gelmedi. Bu yapısal bir gözlemdir, kültürel bir üstünlük iddiası değildir. Olgu nereye akarsa makale de oraya akar.

Tarih farklı fenomenler üzerinden okunabilir ve her okuma bir filtre gibi işler: bazı şeyleri görünür kılar, bazılarını geri plana iter. Burada bir ayırım yapmak gerekir. Aynı fenomeni iki farklı tutumla incelemek mümkündür: betimleyici tutum, fenomeni anlamak için inceler — yargılamadan, bir yön atfetmeden. Normatif tutum ise fenomeni bir çerçeveye oturtur — bir yön, bir ahlak, bir hedef atfeder. Din tarihi dini fenomenleri tarihsel olarak inceleyebilir; teolojik tarih ise tarihi kutsal bir planın gerçekleşmesi olarak okur. Ekonomi tarihi ekonomik yapıların evrimini izleyebilir; marksist tarih ise bu evrime sınıfsız topluma doğru bir yön atfeder. İlk versiyonlar disiplinlerdir, ikinci versiyonlar çerçevelerdir.

Aşağıdaki tablo dört normatif tarih anlatısını yapısal olarak özetler. Her biri belirli bir tarihsel ihtiyaçtan doğmuş, belirli bir okuyucu konumlandırması yaratmış ve belirli bir "doğru taraf" önermiştir.

Anlatı	Doğuş İhtiyacı	Gösterdiği	Gizlediği	Okuyucu Konumu
Ulus-devlet tarihi	19. yy ulus-devlet inşası, meşruiyet	Ulusal kahramanlar, kuruluş mitleri, dış düşmanlar, "biz" kimliği	İç çatışmalar (sınıfsal, bölgesel, etnik); üst sınıf zaferinin ulusal zafer olarak sunulması	Ulusla özdeşleşme; sınıfsal pozisyonlardan bağımsız "ulusal çıkar" duygusu
Marksist tarih	İşçi sınıfının siyasi mücadelesi, kapitalizm eleştirisi	Ekonomik yapılar, sömürü mekanizmaları, sınıf çatışmaları	Tek eksene indirgemenin sonuçları; diğer güç dinamiklerinin ikincilleşmesi; tarihe yön atfetme	"Tarihin doğru tarafında" olma; sınıfsız topluma doğru ilerleme inancı
Teolojik tarih	Dini kurumların meşrulaştırılması, acının anlamlandırılması	İnancın gücü, dini kurumların rolü, manevi dönüşümler	Maddi dinamikler; dini kurumların kendi güç aktörü oluşu; iktidar ilişkilerinin kutsallaşması	İktidar ilişkilerini kutsallaştırma; eleştirinin günahla özdeşleşmesi
Aydınlanmacı-liberal tarih	Burjuva devrimlerinin meşrulaştırılması	Haklar mücadelesi, kurumsal dönüşümler, demokratikleşme	"İlerleme"nin bedelini ödeyenler; sömürgecilik, işçi sömürüsü, eşitsizlik	Mevcut düzeni tarihin vardığı en iyi nokta görme; eleştirinin "ilerlemeye karşı olmak" gibi algılanması

Ulus-devlet, marksist, teolojik ve aydınlanmacı-liberal tarih anlatılarının doğuş ihtiyacı, gösterdiği, gizlediği ve okuyucu konumlandırması açısından karşılaştırılması.

Bu dört okumanın ortak özelliği, fenomene bir yön ve bir ahlaki çerçeve yüklemeleridir. Her biri "doğru tarafı" baştan söyler, okuyucuyu o tarafa çağırır.

Physis okuması. Normatif değildir; betimleyici bir tutum benimser. Fenomen olarak ise güç çatışmasını, yönetsel sınıfları ve bu sınıfları oluşturan rolleri izler. İnsanlık tarihini ahlaki bir hedefe — özgürlüğe, kurtuluşa, sınıfsız topluma — doğru ilerleyen bir süreç olarak değil, farklı rollerin ve aktörlerin hegemonya için sürdürdüğü kesintisiz bir mücadele olarak betimler. Ama bu betimleme yönsüz değildir. Physis okuması tarihin belirli bir yöne aktığını, ancak bu yönün ahlaki bir hedef değil yapısal bir eğilim olduğunu öne sürer.

Bu izleme sonucunda şunlar görünür olur. Yönetsel sınıflar her dönemde vardır; sadece kimlerin hangi rolü oynadığı değişir. Aktörler, araçlar ve ideolojiler değişse de güç çatışmasının kendisi devam eder. Para, sermaye, demokrasi, özgürlük, din, ulus gibi fenomenler kendi başına amaç değil, güç çatışmasının araçlarıdır. Hegemonya kurma kapasitesi sınırlı sayıda rolde toplanır — aristokrat, ruhban, asker, tüccar, siyasetçi — ve bu roller coğrafyadan ve dönemden bağımsız olarak yeniden üretilir. Tüzel kişilikler bireylerin ölümünden bağımsız olarak kendi yönelimlerini sürdürür ve uygarlığı tekilleşmeye — gücün giderek daha az iradede toplanmasına — doğru iter.

Bu görünürlük belirli soruların önünü açar. "Bu gelişme iyi mi kötü mü?" yerine "Bu gelişme güç dengelerini nasıl değiştirdi?"; "Kim haklı?" yerine "Kim kazandı ve nasıl?"; "Tarih nereye gidiyor?" yerine "Hangi yapısal eğilim hangi noktaya doğru kilitleniyor?" Bu sorular ahlaki yargı değil yapısal teşhis arar.

Çerçeve üç şeyi birden yapar. Birincisi, fenomeni ahlaki çerçeveden çıkarır; "iyi" ve "kötü" kategorileri yerine "güçlü" ve "zayıf" pozisyonları, "kazanan" ve "kaybeden" stratejileri, "kalıcı" ve "kırılgan" yapıları gözlemler. İkincisi, yapısal tutarlılığı görünür kılar: aktörler değiştiğinde yapı değişiyor mu, yoksa aynı dinamikler farklı isimlerle mi yeniden üretiliyor? Üçüncüsü, bu yapısal tutarlılığın nereye doğru aktığını teşhis eder — bir ahlaki yargılama olarak değil, bir yapısal eğilim olarak. Aristokrasi ve burjuvazi paradigmalarını aynı analitik araçlarla inceleyerek şu soruyu test eder: aktörler, kurallar, ideolojiler değiştiğinde yapı da değişiyor mu, yoksa aynı mı kalıyor — ve değişmeyen yapı bizi nereye taşıyor?

Okurken şu sorular akılda tutulabilir: üst sınıf kim ve gücünü nereden alıyor? Orta sınıf nasıl var olmaya devam ediyor? Alt sınıf tamamen edilgen mi? Paradigma değiştiğinde gerçekten ne değişiyor?

III. Aristokrasi Paradigması

Peki bu rolleri hegemonya mücadelesine taşıyan kapasite nereden geliyor? Tarih boyunca hep bu roller mi yönetime talipti? Ve bu rolleri oynayan aktörler kimlerdir, bu roller için nasıl seçilirler?

Fransız İhtilali'ne kadar süren dönemde — Antik Çağ'dan Erken Modern Dönem'e — yönetsel sınıflar belirli bir paradigma içinde işledi. Bu paradigma binlerce yıl, farklı coğrafyalarda, farklı dinlerde ama aynı mantıkla sürdü: Antik Mısır'dan Han Çin'ine, Gupta Hindistan'ından Osmanlı'ya, aristokrat (firavun, kral, mandarin, Kşatriya, padişah) ile ruhban (rahipler, ulema, alimler, Brahminler, Şeyhülislam) ikilisi evrenseldi. Temel unsuru aristokrasiydi.

Physis çerçevesinde sınıflar pozisyonel olarak tanımlanır: üst sınıf yönetendir, orta sınıf yönetmek isteyendir, alt sınıf yönetilendir (Öztürk, 2026). Bu ayrım gelir, statü veya yaşam tarzı değil, güç çatışmasındaki konumdur. Aşağıdaki bölümlerde "üst sınıf", "orta sınıf", "alt

sınıf" ifadeleri bu pozisyonel anlamda kullanılır.

Bu rolleri tek tek incelemeden önce hepsinin paylaştığı yapısal niteliği belirginleştirmek gerekir. Hegemonya üreten roller — aristokrat, asker, ruhban, sonra tüccar, sonra siyasetçi ve bürokrat — sistemden önce ya da sonra değil, sistemle birlikte oluşurlar. İnsan topluluğu belirli bir ölçekte örgütlendiğinde belirli işlevler yapısal olarak gereklidir: koordinasyon ve karar verme, savunma, anlam ve meşruiyet üretimi, kaynak dolaşımı, uygulama. Bu roller bu işlevlerin taşıyıcılarıdır — varoluşları rastgele değildir, çünkü topluluğun ölçekli olarak hayatta kalabilmesi için bu işlevlerin birileri tarafından taşınması zorunludur. Ve tam da bu hayati işlevleri taşıdıkları için ellerinde hegemonya kapasitesi birikir; bu kapasite onları sistemin kontrolü için diğer rollerle güç çatışmasına yönelten yapısal zemin oluşturur.

Bu yapı I. bölümde işaret ettiğimiz paradoksu — aktörlerin ortak bilinçsizliğine rağmen tarihin bayrak yarışı gibi belirli bir yöne akmasını — anlaşılır hâle getirir. Aktörler ve roller elbette amaç güderler; her aristokrat kalmak ister, her asker yükselmek ister, her ruhban etkisini büyütmek ister, ve bunun için sebep-sonuç ilişkileri içinde stratejiler kurarlar. Ama bu amaçlar bireysel ya da en fazla hanedansaldır; "aristokrasi olarak biz", "ruhban olarak biz" gibi bir sınıf bilinci tarih boyunca büyük ölçüde olmamıştır. Aktörler kendi rollerinin diğer aktörleriyle (krallar krallarla, papalar papalarla) ve farklı rollerin aktörleriyle (krallar ruhbanlarla, askerler aristokratlarla) sürekli çatışmıştır. İşbirliğinden çok mücadele tarihin normudur.

Bu noktada kritik yapısal nitelik devreye girer: roller ve sistem tüzel kişiliktir. Aktörler ölümlüdür, kendi ömürlerinin çerçevesiyle sınırlıdır, kendi rollerini taşıdıkları sürede yaşarlar; ama taşıdıkları rol — hanedan, ocak, kilise, devlet — tüzel kişilik olarak ölümsüzlük potansiyeli taşır, kuşakları aşan bir zaman ölçeğinde işler, ve Physis'in mantığıyla — kalmak iradesi, tekilleşme eğilimi, rakipleri eleme — yönlenir. Bu tüzel kişilik mantığı her aktörün niyetinden bağımsız çalışır; aktör değişir, tüzel kişiliğin yönü kalır. Bu yüzden tarih, ortak bir aktör niyeti olmasa bile, sebep-sonuç ilişkisi içinde lineer bir süreç gibi işler görünür: aktörlerin dağınık ve ortak amacı olmayan mücadeleleri, taşıdıkları tüzel kişiliklerin ortak mantığı tarafından aynı yöne kanalize edilir. Görünen akış aktörlerin niyeti değil, tüzel kişiliklerin yapısal yönelimidir; ve aktörler kendi zamanlarında kendi savaşlarını verirken, tüzel kişilikler zamansız bir mantıkla aynı yöne ilerlemeye devam eder.

Roller bu işi tek tek bireyler olarak değil, bu tüzel kişilikler aracılığıyla yapar. Aristokrat hanedanla, asker ocağıyla ya da lejyonu, ruhban kiliseyle ya da tarikat yapısıyla simbiyotik bir ilişki içinde işler. Birey ölür, tüzel kişilik kalır; tüzel kişilik bireysiz işleyemez, taşıyıcı bireylere ihtiyaç duyar. Birey rolüne tüzel kişilik üzerinden ulaşır, yetkilendirilir, korunur; tüzel kişilik bireyler tarafından beslenir, yenilenir, taşınır. Rolün binlerce yıl boyunca süreklilik kazanması, paradigmadan paradigmaya farklı isimler altında ama aynı yapısal pozisyonda yeniden üretilebilmesi bu zemin sayesinde.

Aristokrasinin Çift Doğası

Aristokrasi hem bir roldü hem bir sınıf. Rol olarak dinamikti — farklı aktörler ve farklı hanedanlar geldi ve gitti. Ama sınıfsal tanım olarak sabit kaldı — binlerce yıl boyunca üst sınıf aristokrasi demekti. Hegemonya üreten diğer iki rol gibi aristokrasi de bireyin ölümlülüğünü aşan bir tüzel kişilik üzerinden — hanedan, soy, kraliyet kurumu — kurumsallaştı; rolün taşıyıcısı bireyler değişse bile rolün kendisi süreklilik kazandı.

Aristokrasinin oluşumu kalmak iradesinin (Öztürk, 2026) kurumsallaşmasıydı. Birisi üst sınıf oldu, kalmak istedi ve kalmasını soyuna, yani kana bağladı; sonra bu kanı tanrıya bağlayarak güçlendirdi. Böylece üst sınıfın teolojik altyapısı oluştu; "Tanrıdan gelen hak" ideolojisi bu formülün ürünüydü. Bu teolojiyi birbirinden bağımsız coğrafyalarda bile, neredeyse evrensel bir antropolojik olgu olarak görmek mümkündür. Tanımlama o kadar güçlü ve işe yaradı ki üst sınıf olmak isteyen veya üst sınıfın yerine geçen birçokları bu formülü kullandı; kanlarının önceki aristokratlarla bağlantısını öne çıkardılar — bu bağlantı gerçek olmasa bile.

Üst Sınıf (Yöneten): Aristokrasi

Aristokrasi yöneten (üst sınıf) pozisyonuydu. Fonksiyonu sistemin koordinasyonu ve yönlendirilmesi idi: savaş ve barış kararları, kaynak dağıtımı, adaletin tesisi — temel olarak sistemin sağlıklı işleyişini sağlamak. Gücü iki kaynaktan besleniyordu. Tanrısal hak ideolojisi sorgulanamaz bir meşruiyet sağlıyordu — bu meşruiyet alt sınıfa karşı işe yarayan bir söylemdi, ama üst sınıf içindeki güç çatışmalarını engelleyen bir olgu değildi. Kan bağına bağlı iktidar devri ise süreklilik ve öngörülebilirlik üretiyor, ciddi güç boşluklarının oluşmasını belli ölçüde engelliyordu.

Ama aristokrasi statü olarak en üstte olmasına rağmen, rol olarak diğerlerine bağımlıydı. Zorlayıcı hegemonya kapasitesi askerden, dini meşruiyet ruhbandan geçerek ona ulaşıyordu. Bu bağımlılık kritik bir kırılma yaratıyordu: asker veya ruhban aristokrattan daha fazla güçlendiğinde, liderin güçlülük iddiası fiilen sınırlanabiliyordu. Sistem burada ontolojik bir gerilim yaşıyordu — statü sahibi güçsüz, güçlü olan statüsüzdü. Ve bu gerilim kendiliğinden çözülmek zorunda değildi: statü güçlüyü çağırır, güç statüyü arar; ama ikisi her zaman eşleşmez. Sistem bazen gerilimi taşıyamayıp statüyü güçlüye devreder, bazen uzun süre dengesiz kalır, bazen de tamamen kırılır. Bu süreçteki gelgitler tüm sistemi şekillendirir.

Orta Sınıf (Yönetmek İsteyen): Asker

Burada bir ayrım yapmak gerekir. Bir rolü oynayan herkes orta sınıf değildir. Sıradan asker görevini yapar; yönetme iradesi taşımaz, güç çatışmasının nesnesidir, öznesi değil. Köy imamı dini hizmet verir ama yönetme iddiası taşımaz. Büyük tüccar bile servet sahibi olabilir ama yönetme iradesi olmadan, sadece sermaye biriktiriyorsa orta sınıf olmaz. Orta sınıfı oluşturan, rolün kendisi değil, **rol içinden yönetme iradesini taşıyanlardır**: generaller, askeri elit; Şeyhülislam, kardinaller, başrahipler; siyasi etki kuran büyük tüccarlar, lobi yapan sermaye sahipleri. Rol bir kapasite alanıdır; sınıf ise o kapasiteyi yönetme iradesiyle taşıyanların pozisyonudur.

Üstelik bu pozisyon dinamiklidir. Bir aktör başlangıçta orta sınıf olmayabilir — koşullar ve iradesi değiştikçe sınıf konumu da değişir. Mediciler bankacı olarak başladılar; siyasete girdiklerinde orta sınıfa, üç papa ve iki kraliçe çıkardıklarında üst sınıfa geçtiler. Sıradan bir asker hayatı boyunca rol içinde kalabilir; ama generale terfi ettiğinde ve ordusunu kendi adına yönetmeye başladığında orta sınıfa, kendi hanedanını kurduğunda üst sınıfa geçer. Rol/ kapasite sabittir; sınıf konumu hareketlidir.

Bu ayrımla birlikte: aristokrasi paradigmasında orta sınıfın taşıdığı iki temel kapasite alanından ilki askeri kapasiteydi — zorlayıcı hegemonyanın kapasitesi. Bu kapasiteyi yönetme iradesiyle taşıyan askeri elit, sistemin temel orta sınıf aktörlerinden biriydi. Fonksiyonu üç katmanlıydı: dış tehditlere karşı koruma, iç düzenin silahlı garantisi,

aristokrasinin otoritesinin fiili uygulayıcısı. Yani fiziksel güç bu elitin elindeydi — hegemonya kapasitelerinin en temeli.

Bu, askeri yapısal olarak üst sınıfın hemen kıyısına yerleştiriyordu. Aristokrat güçlüyse asker hizmet etti, itaat etti — çünkü statü ile güç eşleşmiş hâldeydi. Ama aristokrat zayıfladığında bir önceki bölümde tanımlanan ontolojik gerilim açığa çıkıyordu: statü sahibi (aristokrat) güçsüz, güç sahibi (asker) statüsüzdü. Ve sistem bu gerilimi farklı şekillerde çözüyordu. Bazen asker aristokratın yanında rolüne sadık kaldı ve statüye dokunmadı; bazen aristokratı devirip kendi hanedanını kurdu, statüyü güce kavuşturdu — Roma imparatorları, Memlûkler, sayısız askeri hanedan bu dinamiğin ürünüydü; bazen de uzun süreli bir dengesizliğin yaşandığı, merkezi yönetimin güçsüzleştiği gerileme dönemlerinde asker üst sınıfı yıkmadan sistemin gerçek belirleyicisi hâline geldi. Osmanlı'da yeniçeriler bu üçüncü senaryonun klasik örneğidir: hangi şehzadenin tahta çıkacağını belirleyen, padişahları tahttan indiren (II. Osman, III. Selim), sadrazamları seçen, dış politikayı yönlendiren, vergi sistemini şekillendiren bir güç olarak yüzyıllarca işlediler. Hanedan dışı olduklarından saltanat soyuna dokunmadılar ama sistemin asıl belirleyicisi hâline geldiler.

Bu üçüncü senaryo — silahlı ya da prosedürel gücün üst sınıfa dönüşmeden onun belirleyicisi hâline gelmesi — bir arketiptir. Asker ve bürokrasi her dönemde bu pozisyonu ve potansiyeli az veya çok paylaşmıştır; çoğu zaman da iç içe geçmiştir — yeniçeri ocağı, Roma lejyonu, Pers idari ordusu klasik "askeri bürokrasi" örnekleridir. Antik Mısır'da kâtipler ve tapınak idaresi de önemliydi; ama bürokrasinin görece ağırlığı, devlet aygıtının karmaşıklığı modern dönemde çok daha belirleyici hâle gelmiştir. Mekanizma bugün de değişmedi: silahlı ya da prosedürel güç, üst sınıfı fiilen yönlendirme sorumluluğuna sahip ama yönetme potansiyeli de taşıyan roller olarak hep oradadır. Bu yüzden üst sınıfın bu role bakışı her paradigmada iki yüzü olan bir kılıç gibidir. Önemli bir yapısal mekanizmadır ama potansiyel bir tehdittir; bu yüzden güç dinamikleri çerçevesinde üst sınıf açısından kontrol altında tutulması hedeflenir.

Orta Sınıf (Yönetmek İsteyen): Ruhban

Aristokrasi paradigmasında orta sınıfın taşıdığı ikinci temel kapasite alanı ruhbandı — bilgi, bağ ve ideolojik hegemonyanın kapasitesi. Bu kapasiteyi yönetme iradesiyle taşıyan ruhban eliti sistemin diğer temel orta sınıf aktörüydü. Fonksiyonu kutsal bilginin tekeli, cemaat ve aidiyet üretimi, tanrısal düzen ideolojisinin bekçiliği ve meşruiyet üretimi — taç giydirme, kutsama, tanrısal onay.

Ama ruhbanın gücü askerin gücünden yapısal olarak farklıydı. Asker doğrudan gücün taşıyıcısıydı — fiziksel, görünür, sınanabilir bir güç. Ruhban ise dolaylı gücün taşıyıcısıydı — etki, ikna, anlam, gönüllü kabul üzerinden işleyen bir güç. Ve bu güç iki yönde aynı anda işliyordu. Yukarı doğru: aristokratın kanını tanrıya bağlayan, taç giydiren, meşruiyet üreten ruhbandı; üst sınıfı hem destekleyen hem şartlandıran bir konumdaydı. Aşağı doğru: ruhban her insana doğrudan temas ediyordu — her köyde, her ibadethanede, her doğumda, ölümden, evlilikte, kıtlıkta. Asker kışlada, aristokrat sarayda, tüccar pazarda kalırken; ruhban gündelik hayatın anlam üretilen her noktasında oradaydı. Bu toplumsal nüfuz — bütün nüfusa doğrudan ve sürekli temas — ruhban başa hiçbir rolün taşımadığı bir derinlik veriyordu.

Aristokratla ilişkisi de askerle paralel bir mantıkla işliyordu. Aristokrat güçlüyse ruhban meşruiyet üretti, taç giydirdi, sistemi yağladı; statü ile güç eşleşmiş hâldeydi. Aristokrat zayıfladığında ise ontolojik gerilim yine açığa çıkıyordu ve sistem bu gerilimi farklı yollarla

çözüyordu. Bazen ruhban aristokrati yönlendiren, kontrol eden konuma geçti; kararı aristokrat alıyor ama kararı şekillendiren ruhbandı. Bazen — çok daha nadir olarak — ruhban doğrudan iktidarı ele aldı; Mısır'ın 21. Hanedan'ında başrahip Herihor'un firavunluk unvanını kullanması bu istisnai senaryonun klasik örneğidir. Bazen de ruhban kendi yapısını aristokrasinin dışında ve üstünde kurdu — bir sonraki paragrafta detaylanacak olan bu üçüncü model en güçlü tezahürdü.

Ama askerle karşılaştırıldığında bir asimetri vardı: ruhban içinden üst sınıfa geçen aktör sayısı çok daha azdı. Roma imparatorlarının çoğu askeri kökenliydi, Memlükler tamamen asker kökenli hanedandı; ruhban kökenli hanedan kurma vakaları ise sayılıdır. Bunun nedeni ruhbanın gücünün doğrudan iktidar için yetersiz kalmasıydı. Asker emir verir, ordusu hareket eder, çatışma anında elindekini kullanır. Ruhban ise alt sınıfı mobilize ederek güç üretir — vaazla, aforozla, kutsal söylemle; ama bu mobilizasyon zaman alır, ikna gerektirir, ve ürettiği güç ruhbanın değil mobilize edilen kitlenin gücüdür. Doğrudan iktidar koltuğuna oturduğunda ruhban bu kırılganlıkla yüzleşir; karşısına çıkan asker hızlıyken ruhban hâlâ kitleyi harekete geçirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden ruhbanın yapısal eğilimi doğrudan iktidar değil, iktidarı yönlendirmek olmuştur.

Ruhbanın iktidara doğrudan oturmak yerine onu dışarıdan kontrol etme eğilimi, tarih boyunca farklı ölçeklerde tezahür etmiştir. Antik Mısır'da Amon Rahipliği, Yeni Krallık döneminde tapınak ekonomisiyle firavunluk hazinesine rakip oldu; Akhenaton'un Amon kültürünü yasaklama girişimi başarısız oldu ve ölümünden sonra eski düzen geri geldi. 21. Hanedan'da başrahip Herihor fiilen iktidarı ele geçirdi, halefleri firavun unvanı kullandı — yukarıda bahsedilen istisnai senaryonun tam tezahürü. Orta Çağ'da Roma Kilisesi benzer bir pozisyonu farklı ölçekte işletti: ulusal bir kurum değil, uluslararası bir yapı olarak. Aforoz, meşruiyet otoritesi, taç giydirme yetkisi üzerinden aristokrasiyi tepeden baskılayabiliyordu; ama asıl stratejisi, karar alıcı olmak değil, karar alıcıyı yönetmek ve kontrol etmek üzerineydi. Bu, Pheisis'te sonradan gölge üst sınıf (Öztürk, 2026) olarak adlandırılan örüntüyü daha çok kullanan bir roldür — kavramın tam tanımı ve modern karşılığı burjuvazi paradigmasında ele alınacak.

Alt Sınıf (Yönetilen): Köylüler, Zanaatkârlar, Köleler

Aristokrasi paradigmasında alt sınıf, yönetilen konumun bütünüydü — köylüler, zanaatkârlar, köleler, hizmetkârlar. Bu kesim sistemin ekonomik ve fiziksel temelini taşıdı: toprak işlendi, mal üretildi, vergi ödendi, ibadethanelerde cemaat oluşturuldu. Savaşlarda da varlardı, ama belirleyici askeri güç olarak değil — savaşı yürüten asıl güç askeri seçkinlerdi (şövalyeler, sipahiler, yeniçeriler, samuraylar). Alt sınıf savaşlarda lojistik destek, hizmet, hafif piyade olarak yer aldı. Halkın doğrudan asker olduğu büyük ulus orduları modern dönemin ürünüdür. Kısacası alt sınıf her dönemde olduğu gibi bugün de, sistemin işleyişine kaynak sağlayan havuzdur — savaşta ve barışta. (Bu kaynak meselesi — alt sınıfın enerji ve zamanın yapısal kaynağı olması — bir sonraki makalenin konusudur.)

Burada bir kavramsal netleştirme gerekir: alt sınıf yapısal bir tanımdır, dönemsel değil. Aristokrasi paradigmasında köylüydü, burjuvazi paradigmasında işçi, memur, profesyonel vs. oldu; biçimi değişti ama yapısal pozisyonu hep aynı kaldı. Alt sınıf, yönetme iradesi taşımayan ve bu iradenin arkasını dolduracak yapısal kapasiteye sahip olmayanların bütünüdür. Aktörler değişir, paradigmlar dönüşür; alt sınıf yapısal olarak hep oradadır.

Alt sınıf üst sınıfın iç güç çatışmasının doğrudan tarafı değildi; aristokrat, asker ve ruhban

arasındaki mücadelelerde masada yer almadı. Ama bu, alt sınıf ile üst sınıf arasında bir gerilim olmadığı anlamına gelmez — tersine, üst sınıfın iç çatışmasından çok daha derin, varoluşsal bir gerilim her dönemde işlemiştir.

Bu yöneten ve yönetilen arasındaki sabit gerilimdir. Yöneten, yönetilenin iradesi adına karar alır; bu kararların konusu temelde toplumsal hayatta kalmadır. Yönetilen ise bu kararları denetler; hem sistemin hayatta kalması kendi hayatta kalması olduğu için, hem de iradesi varoluşun kendisi olduğu için — iradeyi devretmek varoluşu devretmektir. Yöneten ise artık olmuştur ve kalmak ister; kalmak iradesi (Öztürk, 2026) onu tekilleşme yolunda daha fazla irade kontrolüne doğru iter. Yani tekilleşme sadece orta ve üst sınıf arasında işlemez, hegemonya kaynağa yönelir. Ama her iki taraf da bilir ki biri diğeri olmadan var olamaz; bu karşılıklı yapısal bağımlılık sabit bir gerilim olarak işler.

Güç çatışmasında bir role sahip olmadığı için alt sınıfın güç çatışması diğer sınıfların yöntemleri ile, yani aktör odaklı biçimde yürümez. Yapısal olarak dağınık olan alt sınıfın gerilime yanıtı gündelik direnç pratikleridir: ayak sürüme, sahte itaat, sabotaj, vergi kaçırma, dedikodu, gizli alay — tarihçi James C. Scott bu pratikleri "Weapons of the Weak" adlı eserinde köylü hayatının değişmez bir parçası olarak inceler. Ama bunlar gayri resmi, dağınık ve kişisel dirençlerdir. Bu dirençler tarihte üst sınıf açısından kritik belirleyiciliğe çok seyrek ulaşmıştır. Uygarlık tarihinin büyük kısmında alt sınıfın üst sınıfı resmi olarak onaylama veya onaylamama kapasitesi olmadı; çünkü meşruiyet halkın iradesinden değil, tanrısal haktan ve sistemin kapasitesinden geliyordu. Üst sınıf yönetim için alt sınıfın rızası olsun olmasın itaatini tercih eder. Resmi onay kanallarının açılması — oy hakkı, yurttaşlık, halk egemenliği — burjuva devrimlerinin ürünü olacaktı.

Bu görece edilgenliğin asıl yapısal nedeni daha derindir. Yönetimsel sınıflar ve hegemonya yaratan roller insan türünün antropolojik ve ontolojik yapısıyla doğrudan bağlıdır — bunlar sonradan icat edilmiş kurumlar olarak değil, insanın bir tür olarak güç üretme biçimleri olarak düşünülmelidir. Fiziksel güç, anlam üretimi, statü ve kaynak komutası: hegemonyaya yol açan kapasiteler bu üç temel biçimdedir, başka değildir. Asker silahlı gücün, ruhban ideolojik gücün taşıyıcısıydı; bu kapasiteler sayesinde içlerinden yönetme iradesi taşıyan bir elit çıkabiliyor, hatta üst sınıfa oynayabiliyordu. Aristokrat zaten doğuştan kapasite sahibiydi — kan, statü, kaynak komutası. Bu üç rol kurumsal yapılara dönüşmüş hâlleriyle binlerce yıldır oradadır; çünkü insan türünün hegemonya üretme yolları bu üçtür.

Alt sınıfın elinde böyle bir kapasite yoktur, çünkü "alt sınıf" kavramı zaten bu kapasitelerin dışında kalanları tanımlar. Köylü içinden yönetme iradesi taşıyan biri çıksa bile, hangi araçla bunlara üstün gelecekti? Silahı yok, söylemi yok, kaynağı yok, eğitimi yok — daha doğrusu, var olan bu kapasitelerin hepsi zaten hegemonya yaratan roller olarak netleşmiş ve kurumsallaşmış karşısındaki yapılara aitti. Tarihte alt sınıftan çıkan potansiyel liderler seyrek de olsa görülmüştür — Spartaküs'ten Wat Tyler'a, 1525 Alman Köylü Savaşı'nın liderlerine kadar bir liste vardır. Ama sorun bireysel iradenin yokluğu değildi; sorun bu liderlerin karşılarında bulunduğu güçlerdi: aristokrasi (statü ve kaynak), asker (silah ve disiplin), ruhban (meşruiyet ve söylem). Bu yapıları yıkmak teorik olarak mümkündü; ama yıkılan yere konulan yeni yapı zaman içinde yine aynı üç kapasite ailesinden birine dönüşmek zorundaydı, çünkü insan türünün hegemonya üretecek başka yolu yoktu. Bu yüzden alt sınıf, uygarlık tarihi boyunca bu üç rolle ontolojik olarak karşı karşıya gelmeye mahkûmdu.

Bu yapısal kilidin tek istisnası tüccardır ve bu istisnanın derinliği şuradadır: tüccar mevcut üç kapasiteden birini ele geçirerek değil, dördüncü bir hegemonya üretme biçimi — sermaye, ekonomik organizasyon — açarak ortaya çıktı. Bu kapasite öyle etkili oldu ki mevcut

paradigmayı dönüştürebildi. Tarih boyunca alt sınıftan başka roller de elbette çıkmıştır — loncalar, zanaatkârlar, yerel önderler, hatta erken modern dönemden itibaren bilim insanları. Ama bunların hiçbiri ne üst sınıf içi liderlik mücadelesine girebildi, ne de yönetsel bir paradigma değişimini tetikleyecek bir rol kapasitesine ulaştı. Bilim insanı ilginç bir örnektir: yeni bir kapasite — rasyonel ve sınanabilir bilgi — üretti, hatta bu kapasite ruhbanın bilgi tekeline doğrudan rakip oldu. Ama bilim kendi başına hegemonya kuracak bir alan açamadı; her dönemde başka bir aktöre bağlı kaldı ve zaman zaman araçsallaştırıldı — kralın akademisine, tüccarın laboratuvarına, devletin enstitüsüne, şirketin Ar-Ge'sine. Tüccar farklıydı, çünkü tüccar sadece yeni bir rol olarak var olmadı: diğer bütün rolleri ve sistemin standardını dönüştürdü. Asker tüccarın finanse ettiği orduda savaşmaya başladı; ruhban tüccarın bağışına muhtaç hâle geldi; aristokrat tüccardan kredi almak zorunda kaldı ve sistem tüccarın yarattığı gelirle diğerlerine karşı güç kazandı. Sermaye, kâr, hesaplanabilirlik, sözleşme — tüccarın getirdiği bu standartlar zamanla sistemin tamamına yayıldı. Yani tüccar bir rol değil, yeni bir oyun kurdu, sistemler arası güç dinamiklerini etkileyebilecek bir gerçeklik yarattı. Bu yüzden paradigmayı dönüştürdü.

Bu olayın derinliğini bir an durup düşünmek gerekir. Aristokrasi paradigması Sümer şehir devletlerinden Fransız İhtilali'ne kadar yaklaşık beş bin yıl sürdü; bu süre boyunca üç hegemonya kapasitesi sabit kaldı, hâkim üç rol farklı isimler ve biçimler altında ama aynı yapısal pozisyonlarda yeniden üretildi. İnsan türünün ontolojisinden türeyen bu üç kapasite, sanki dünyanın değişmez bir yasasıymış gibi işledi. Tüccarın çıkışı bu beş bin yıllık yapıyı kırdı: insan türünün hegemonya üretmek için dördüncü bir yola sahip olduğunu gösterdi. Bu, sıradan bir tarihsel olay değildir; insanın kendisi hakkında yeni bir gerçeği açığa çıkarmak gibidir. Ateşin keşfi, tarımın icadı veya yazının doğuşu gibi medeniyet tarihinin yön değiştirici kapı momentlerinden biridir — ama farklıdır, çünkü teknik bir keşif değil, insanın kendi türünü organize etmenin yeni bir biçimidir. Ve belki en çarpıcısı: bu olay tarih boyunca bir kez gerçekleşti. Tüccarın açtığı paradigma o kadar kapsayıcı, o kadar evrensel oldu ki dışında kalmak imkânsız hâle geldi.

Burada modern siyasetçi rolü hakkında bir not eklemek gerekir, ayrıntısı sonraki bölümlerin konusu olmak üzere. Siyasetçi tüccar gibi yeni bir hegemonya kapasitesi yaratan rol değildir; burjuvazinin paradigma kurma sürecinin yapısal bir sonucudur. Burjuvazi diğer üst sınıf rollerine göre alt sınıf konumundan çıktığı için, paradigmasının meşruiyetini aristokrasi gibi doğuştan alamazdı; özgürlük, eşitlik, adalet gibi aydınlanma ilkelerini kendi varlığını korumak ve büyütmek için taşımak zorundaydı. Ama bu ilkeler hukuksal olarak genel olduğundan alt sınıfa da yayıldı — ve alt sınıfın mobilizasyonunu sağlayan bu haklar paradigma değişiminin önemli bir katalizörüydü. Yeni paradigmada üst sınıfın meşruiyeti artık alt sınıfın onayına bağlanmış oldu. Bu durum iki sonuç yarattı: Alt sınıfa kaynak hegemonyası kapasitesi sağladı ve irade merkezli tüzel kişiliğin yönetimi için siyasetçi rolünü öne çıkardı. Siyasetçi yeni bir paradigma kurmadı; burjuvazi paradigmasının yapısal zorunluluğu olarak yükseldi. Modern güç çatışmasının çağdaş biçimi olan tüccar-siyasetçi gerilimi de bu zeminde anlaşılır: ikisi aynı paradigmanın içinde doğdu, paradigmanın olgunlaşmasıyla birbirine düşmekte. Ama bu zaten sonraki bölümlerin meselesidir.

IV. Paradigma Kırılması: Tüccarın Yapısal Yükselişi

Tüccar başlangıçta paradigma içinde varlık gösteremedi. Asker zorlayıcı hegemonyayı, ruhban ideolojik hegemonyayı taşıyordu; tüccarın ise her ikisinden de yoksun, sadece ekonomik kapasitesi vardı — diğer rollerin ezip geçebileceği kırılğan bir konum. Ama bu

kapasitenin doğası önemliydi. Tüccar sadece mal alıp satan bir aktör değildi: para ve kredi ile ekonomik kaynağı kontrol edebiliyor, hareket ettirebiliyor, çoğaltabiliyordu; ticaret nüfusu besliyor, vergiyi mümkün kılıyordu; mal taşıırken aynı zamanda teknoloji, ideoloji ve fikir taşıyordu — barut, pusula, matbaa ticaret yollarında aktı; ve hepsinden önemlisi, aristokrat toprağa, ruhban kiliseye, asker hanedanına bağlıyken tüccar şehirler, ülkeler, kıtalar arası ağlar kurabilen tek roldü. Bu kapasitelerin hepsi vardı; ama bunlardan bir hegemonya çıkması için sistemin tüccara muhtaç hale gelmesi gerekiyordu.

İstisna olarak şehir devletleri — Venedik, Cenova, Floransa — farklı bir resim sundu. Ekonomik kaynağın ticaret olduğu, nüfusun küçük olduğu, aristokrasinin görece zayıf olduğu bu yapılarda tüccar erken bir tarihte karar alma süreçlerine girdi. Bu ortamda tüccarın yapısal kapasitesinin neye yol açabileceği görülüyordu — ama yerel ve sınırlı kaldı. Çin'de Song döneminde de ticaret gelişti, tüccar zenginleşti; ama merkezi imparatorluk yapısı ve Konfüçyüsçü hiyerarşi ekonomik gücün siyasi güce tercüme edilmesini engelledi. Tüccarın yükselişi için hem yapısal alanın açık olması, hem ölçeğin büyümesi gerekiyordu.

Avrupa bu iki koşulu aynı anda sağladı. Orta Çağ'ın sonunda ticaret yeniden canlandı, para ekonomisi köylü ekonomisinin yerini almaya başladı, şehirler ticaret ve üretim merkezleri olarak büyüdü. Ve burada paradigma içi güç çatışmasının dinamiği değişti: aristokratlar, ruhbanlar ve askerler birbirleriyle mücadele ederken yeni bir enstrüman keşfettiler — para. "Ben tüccarları senden önce alırsam, ben senden çok daha güçlü olurum." Tüccar henüz oyuncu değildi ama oyuncuların ihtiyaç duyduğu bir kaynak haline geldi. Aristokrat tüccarı kendi tarafına çekti; tüccar karşılığında güvenli yollar, hukuki koruma, vergi muafiyetleri kazandı. Simbiyotik bir ilişki — henüz eşit değil, ama artık tek taraflı da değil. Bu süreçte tüccarın ihtiyaçları sistemi dönüştürmeye başladı: ticaret hesap tutmayı, sözleşme yazmayı, yabancı dil bilmeyi gerektiriyordu, kilise eğitimi yetmiyordu — laik okullar doğdu, okur-yazarlık ruhbanın tekelinden çıktı. Matbaa (1450'ler) bu süreci hızlandırdı, üniversiteler laik bilgiyi geliştirdi, hümanizm insan aklını merkeze aldı. Tüccar bu gelişmelerin hem finansörü hem faydalanıcısıydı; bilgi hegemonyasına ortak oldu.

Coğrafi keşifler ve merkantilizm ile ölçek değişti. Tüccar artık küresel bir aktördü; VOC ve İngiliz Doğu Hindistan Şirketi (1600-1602) gibi tüzel kişilikler hisse senedi çıkarabiliyor, kendi ordusunu besleyebiliyor, savaş açabiliyor, antlaşma imzalayabiliyor, para basabiliyordu — devletin tüm fonksiyonlarını taşıyan ama devlet olmayan tüzel kişilikler. Tüccar artık imparatorluklar ölçeğinde bir aktördü. Ve burada kritik dönüşüm oldu: bağımlılık ilişkisi tersine döndü. Aristokratın tüccara olan ihtiyacı o kadar büyümüştü ki devletler arası rekabet artık tüccarı korumayı gerektiriyordu — Hollanda, İngiltere, Fransa tüccarlarını ve şirketlerini korumak için savaşlar açtılar, donanmalar kurdular. Ama bağ simetrik değildi. Tüccarın kaderi artık aristokrata bağlı değildi; aristokratın tüccara bağılıydı — irade merkezli tüzel kişilik para merkezli tüzel kişiliğe bağımlı hale geliyordu. Tüccar bir ülkeden diğerine geçebilirdi, sermayesini taşıyabilirdi, ağlarını yeniden kurabilirdi; aristokrat toprağa bağılıydı, taşınamazdı, sınır tanıyordu. Statü hâlâ aristokrattaydı — taç, unvan, tanrısal hak — ama güç kaynağı artık tüccardaydı.

Bu sadece bir hareket kabiliyeti meselesi değildi. Tüccar artık modern devletin işleyişini ayakta tutan altyapının kendisini üretiyor ve yönetiyordu. VOC ve EIC gibi tüzel kişilikler imparatorlukların coğrafi ve iktisadi genişlemesini fiilen yürütüyordu — kraliyetler bayrağı taşıdı, operasyonu tüccar gerçekleştirdi. Devlet finansmanı tüccarın bono, borç senedi ve kredi mekanizmalarına bağılıydı; Bank of England (1694) doğrudan bu ihtiyaçtan, tüccar inisiyatifiyle doğdu. Rothschild gibi finans sermayesi olmadan İngiltere'nin Napolyon

savaşlarını sürdürmesi mümkün değildi. Modern vergi sistemi, sermaye piyasaları, kriz dönemlerinde piyasaya müdahale know-how'ı — devletin varlığını sürdürdüğü tüm bu altyapı tüccarın eseri ve uzmanlığıydı. Aristokrat ne kuracak ne yönetecek bilgiye sahipti. Devletin fiili işleyişi artık tüccarın altyapısı üzerinden yürüyordu. Aristokrat tüccarsız var olamazdı; tüccar aristokratsız var olabilirdi. Burada söz konusu olan bir gerilim değildi; varoluşsal bir asimetriydi. Bir tarafın varlığının koşulu diğer taraftı, diğerinin koşulu kendisiydi. Tek yönlü bağımlılık otomatik olarak varoluşsal düzeyde bir üstünlük yaratır. Bu eşik geçildiği an, kırılma yapısal olarak gerçekleşmiştir; sonrası, tacı takacak zamanın gelmesidir.

Bu noktada üç çatlak aynı anda derinleşti. Birincisi, tüccar ile alt sınıf arasında doğal bir çıkar ittifakı oluştu. Tüccar alt sınıftan çıkmıştı, yükselmişti ama sistemin kapısı ona da kapalıydı. Üç temel talebi vardı: eşitlik (eşit imkânlarda çarpışmak için, çünkü güçlüydü), adalet (kapasitesine keyfi olarak el konulmasın diye), özgürlük (eli kolu bağlanmadan büyümek için). Bu talepler — özellikle özgürlük, adalet ve buna bağlı kardeşlik — yeni icatlar değildi; insanın biyolojik tetikleme noktalarına karşılık geliyorlardı ve yöneten ile yönetilen arasındaki sabit gerilimin tansiyon noktalarıydı. Egemen tekilleştikçe bu noktalar şiddetlenirdi ve tarihin her döneminde hissedildiler. Tüccarın özgün hamlesi bu kavramları icat etmek değil, kendi yapısal talepleriyle örtüşür biçimde yeniden öne çıkarmaktı. Kritik nokta şuydu: tüccar bu kavramları alt sınıfla aynı sözcüklerle dile getiriyordu ama aynı anlamla değil — tüccarın "özgürlüğü" sermayenin hareket özgürlüğü, alt sınıfın "özgürlüğü" baskıdan kurtuluştu; tüccarın "adaleti" sözleşme güvencesi, alt sınıfın "adaleti" keyfi vergi ve angaryanın sona ermesi. Aynı kelime, farklı içerik — eş sözlü ama eş anlamlı değil. Bu örtüşme tesadüf değildi: tüccar egemen değildi, biyolojik tetikleyiciler onun için de geçerliydi; ama bu kelimelerin mobilizasyon gücünün de farkındaydı. Bu kavramların tüccar tarafından alt sınıf için olduğu kadar samimi bir şekilde kullanıldığına şüphe yoktur, sadece motivasyonlar farklıydı ama söylem ortaktı.

İkincisi, ruhban ikiye bölündü. Reform ruhbanın kendi tekeline kırdı: artık tek bir ideolojik otorite yoktu, birden fazla yorum, birden fazla kilise, birden fazla meşruiyet kaynağı vardı. Protestan etik tüccarla uyumluydu (çalışma, tasarruf, dünyevi başarı), Katolik etik aristokrasiyle (gelenek, hiyerarşi). Ruhban artık tek bir blok değildi ve kendi içinde, güç çatışması yaşıyor ve bilimsel gelişmelerle de gittikçe zayıflıyordu. Üçüncüsü, aristokrasi sorumluluk-kontrol paradoksuna girdi: ekonomi artık kimsenin tam olarak anlamadığı, kontrol edemediği bir sistem haline gelmişti — finans, ticaret, piyasa mantığı aristokratın eğitiminde yoktu, ağlar sınır tanı mıyordu, balonlar patlıyordu (Lale Çılgınlığı 1637, South Sea ve Mississippi 1720). Ama tanrısal hak ideolojisi aristokrasiye yönetme hakkı kadar yönetme sorumluluğu da yüklüyordu. Kapasite kaybolmuştu ama sorumluluk devam ediyordu — ve yönetme hakkı yönetme kapasitesiyle de meşrulaşıyordu. Kapasite kaybolduğunda hakkın sorgulanması ve erimesi de arttı.

Aydınlanma bu çatlakları tek bir ideolojik çerçeveye oturttu ve aristokrasinin yıkılışını **kendi eliyle** mühürledi. Akıl, doğal haklar, toplum sözleşmesi, ilerleme — bu ilkelerin işlevi yapısalı: tanrısal hakkın kapattığı kapıyı tüccara açıyordu (yetkinlik kan bağıının yerine, başarı soyun yerine, halk egemenliği tanrısal hakkın yerine). Ama kritik nokta şuydu: aristokrasi bu süreci destekledi. Reform'da, laik eğitimde, bilimsel devrimin desteklenmesinde aristokrat ve tüccar aynı saftaydı — ortak düşman ruhbandı. Aristokratlar Aydınlanma'yı prestijli buldu, filozofları saraylarına davet etti, "aydınlanmış despotizm" modası yayıldı. Ama ruhbanı zayıflatın her hamle aslında kendi meşruiyet zeminini de zayıflatıyordu: ruhban tanrısal hak ideolojisinin bekçisiydi, bekçi zayıflayınca ideolojinin

kendisi sorgulanır hale geldi. Geriye bir tek aristokrat ve tüccar rolleri kalmıştı. Bu süreç Makale 1'de tanımlanan üç katmanlı güç çatışmasının (sistem savunma, paradigma içi pozisyon, paradigma değişiminde yeni pozisyon yarışı) tarihsel bir tezahürüdür: aristokrasi paradigma içi rakibini (ruhban) zayıflatmak isterken, sistem savunmasını gözden kaçırdı; bu yüzden tüccar yapısal yükseliş için açık bir alan buldu. Ve üst sınıf kısmında söylediğimiz gibi statü güçlüyü çağırır, güç statüyü arar; ama ikisi her zaman eşleşmez. Sistem bazen gerilimi taşıyamayıp statüyü güçlüye devreder, bazen uzun süre dengesiz kalır, bazen de tamamen kırılır. Bu süreçteki gelgitler tüm sistemi şekillendirir.

1789'da Fransa'da kıvılcım çaktığında — kraliyet hazinesi iflas ediyordu, alt sınıf 1788 hasadından sonra açtı, burjuvazi vergi veriyor ama temsil edilmiyordu, Aydınlanma somut taleplere dönüşmüştü — paradigma zaten çatırdamış durumdaydı. Bastille bir başlangıç değil, biriken yapısal kırılmanın görünür hale gelmesiydi. Üç ay içinde feodal haklar kaldırıldı, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi yayımlandı; sonraki on yıl içinde tabaka sistemi sona erdi, kilise toprakları kamulaştırıldı, kral idam edildi. Beş bin yıllık paradigma kırıldı ve global olarak bütün coğrafyalarda dönüşüm aşama aşama, kaotik ve zaman zaman oldukça sancılı oldu — bu dönüşümün merkezi kabul edilen Fransa'da bile.

V. Burjuvazi Paradigması

Paradigma kırıldı; yeni bir yapı ortaya çıktı. Şimdi bu yeni yapının kendi anatomisine bakmak gerekiyor — aristokrasi paradigmasından nasıl ayrıldığına ve hangi iç dinamiklerle işlediğine.

Paradigmanın Çift Doğası

III. bölümde aristokrasinin çift doğasını kurmuştuk: rol dinamik, sınıf sabit. Aristokrat olmak bir statü idi; o statüye ulaşan asker hanedan kurabilir, güçlenen ruhban yönlendirebilirdi — ama üst sınıf pozisyonu tek bir tanıma aitti. Yöneten her zaman aristokrattı; değişen sadece o aristokratın hangi yoldan oraya geldiği idi.

Burjuvazi paradigmasında bu netlik kaybolur. Üst sınıf pozisyonu **çekişmelidir**. İki aday vardır: burjuvazi ve siyasetçi. Her ikisi de karar alma kapasitesine sahiptir, her ikisi de yönetme iddiası taşır, her ikisi de hegemonya araçlarını kullanabilir. Coğrafyaya ve tarihsel bağlama göre biri üstte, diğeri ortadadır — ama ikisi de paradigmadan dışarı atılamaz, çünkü her ikisi de yapının içsel bir gereksinimine karşılık gelir.

Bu çekişmenin altında doğal olarak iki farklı tüzel kişilik tipinin de gerilimi yaşanır (Öztürk, 2026). Burjuvazi para-merkezli tüzel kişiliğin desteklediği roldür — sermayenin akışkanlığından, üretim ve değişim ağlarından, ekonomik ölçek kapasitesinden gücünü alır. Siyasetçi irade-merkezli tüzel kişiliğin temsilcisidir — meşruiyet kaynağından, yasal düzenleme yetkisinden, zorlayıcı hegemonyadan gücünü alır. İki tüzel kişilik tipi köprü bölümünde gördüğümüz varoluşsal asimetri içinde birbirine bağlıdır: para-merkezli olan irade-merkezli yapı olmadan işleyemez (mülkiyet hakkını, sözleşmeyi, sınırı devlet korur), irade-merkezli olan para-merkezli yapı olmadan ayakta kalamaz (vergi tabanı, ekonomik dinamizm, kaynak üretimi oradadır). Bağımlılık karşılıklıdır; ama bu karşılıklık çatışmayı ortadan kaldırmaz, sadece çatışmanın paradigmayı kıramamasını sağlar ve tekilliği engeller/

geciktirir.

Aristokrasi paradigmasında üst sınıf çekişmesi rol içiydi — asker, ruhban, aristokrat aynı zemini farklı kapasitelerle paylaşıyordu, kazanan aristokratlaşıyordu. Burjuvazi paradigmasında çekişme bu **iki ayrı tüzel kişilik tipi arasındadır**, ve kazanan diğerini aristokratlaştıramaz. Görselde sadece siyasetçi üst sınıf olabilir ama pratikte burjuvazi siyasetçiyi finanse eder, yönlendirir, hatta bazı koşullarda doğrudan onun yerine geçer; ama roller güçlerini sağlayan kaynakların füzyon olamaması sebebi ile genelde birleşmez. İkisi farklı yapısal kaynaklara bağlıdır ve bu kaynaklar **ontolojik olarak geçirgen değildir** (Öztürk, 2026): para-merkezli bir yapı gerçekten irade-merkezli olamaz, irade-merkezli bir yapı gerçekten para-merkezli olamaz. Aralarında form gaspı, içerik devralma, dolaylı kontrol mümkündür; ama öz dönüşümü yapısal olarak imkânsızdır. Bu fark varoluşta belirlenir ve varoluş sona erene kadar kalır.

Siyasetçi rolünün kendisi de bu paradigmanın ürünüdür. Aristokrasi paradigmasında "halkın temsilcisi" diye bir rol yoktu; meşruiyet tanrıdan geliyordu, kral ya da aristokrat halkı temsil etmiyordu, halkın üstündeydi. Yeni paradigmada meşruiyet kaynağı değiştiğinde — tanrısal haktan halk egemenliğine kayışla — o kaynağı işleyen yeni bir rol doğdu: halk adına karar alan, halk tarafından seçilen, halkın çıkarlarını savunduğu iddiasıyla yöneten. Bu rolün tarihsel kökenine — gerçekten halkı mı temsil ediyordu, yoksa başından beri başka bir işlev mi taşıyordu — bölümün ilerleyen kısmında döneceğiz. Önce paradigmanın yapısal anatomisini tamamlamak gerekiyor.

İki Varyant: Liberal ve Devletçi

Çift başlılık tarihsel-coğrafi olarak iki ana varyantta tezahür eder. Hangi tüzel kişilik tipi üstte, hangisi ortadadır — bu sorunun cevabı paradigmayı kırmaz, paradigma içinde belirlenir ve dinamik bir süreç olarak devam eder.

Liberal Varyant: Burjuvazi Üstte

Liberal varyantın kökeni Batı Avrupa, olgunlaşmış formu ABD'dir. Burada üst sınıf burjuvazidir; siyasetçi bu çerçevede orta sınıf konumuna düşer.

Yine de iki partili sistemde bu formül bu kadar basit kalmaz. ABD, Pheasant'in yönetsel sınıflar ayrımı içinde özgün bir görüntü verir: orta ve üst sınıf büyük ölçüde sermaye çerçevesinde belirlenir; siyasetçi ise zaman içinde siyasetçi-bürokrat hibridine yakın bir gri noktaya kaymıştır. Bu kayışın sistemin başlangıç tasarımıyla mı geldiği yoksa zaman içinde mi şekillendiği ayrı bir tartışmadır; burada saptamayı yapmakla yetinelim.

Ama bugün mekanizma somut ve kurumsallaşmıştır. Seçim kampanyaları sermaye gerektirir; burjuvazi finanse eder ve hangi adayın yarışta kalacağını fiilen belirler. Lobicilik aygıtı burjuvazinin taleplerini doğrudan yasalara dönüştürür — Washington'da on binlerce kayıtlı lobici, milyarlarca dolarlık yıllık bütçe, sektör başına özel temsil. Döner kapı sistematiktir: Goldman Sachs ve JP Morgan yöneticileri Hazine'ye, savunma sanayisi yöneticileri Pentagon'a, teknoloji şirketi yöneticileri düzenleyici kurumlara geçer; aynı isimler kamu görevinden ayrıldıktan sonra ilgili sektörlerle geri döner. Citizens United kararı (2010) ile şirket politik harcaması anayasal hak haline getirilmiştir. BlackRock, Vanguard, State Street gibi pasif yatırım fonları küresel sermaye akışlarını yönlendirirken — bu da Makale 1'in V2 (tüzel kişilik sahipliği tüzel kişilik) tezinin yapısal somutlanmasıdır — siyasi karar

mekanizmaları bu fonların portföyüne karşı pozisyon almakta yapısal olarak isteksizdir.

Bu yapının en açık göstergesi "milli güvenlik" kavramının içeriğidir. Liberal varyantta milli güvenlik büyük ölçüde şirket çıkarlarıyla eşitlenmiştir: Apple'ın Çin'deki üretim hattı, Lockheed'in silah ihracatı, Exxon'un küresel petrol erişimi, finans sektörünün dolar hâkimiyeti — bunların her biri "ulusal çıkar" olarak çerçevelenir. Bu retorik bir tercih değil, yapısal bir ifadedir: para-merkezli tüzel kişiliğin sürekliliği, irade-merkezli tüzel kişiliğin sürekliliğinin koşulu haline gelmiştir. Birinin çıkarı diğerinin çıkarıdır — çünkü ayakta tuttuğu zemin aynıdır.

Trump fenomeni bu varyantın iki kere onaylanmış bir mesajı taşır: alt sınıfın 'Amerika artık Great değil' teşhisi ilk seçimde sandığa taşınmış bir gerçeklik iken ikincisi artık onanmış bir gerçekliktir. Amerika Dünya Lideri olarak kendini görmemektedir, üst sınıf olarak içsel meşruiyet sınavasını kaybetmiştir. Ama Physis çerçevesinden bakıldığında olayın daha derin bir yapısal boyutu görülür: rollerin füzyonu.

Bunun bu döneme has bir istisna mı yoksa kalıcı bir eğilim mi olduğunu zaman gösterecektir. Popülaritesi azalan siyasetçi sınıfının yapısal dezavantajları ile popülaritesi yüksek sermaye liderlerinin bu avantajı statüye çevirme imkânı bir araya geldiğinde, sermayenin siyasetçiyi zaman içinde gereksizleştirip gereksizleştiremeyeceği görülecektir. Aslına bakılırsa, ABD'de siyasetçi rolünün — tıpkı tarih boyunca aristokrat, ruhban ve askerin paradigma değişimleriyle kenara itilmesi gibi — burjuvazi paradigmasının olgunluk evresinde benzer bir akıbete uğraması yapısal olarak olasıdır; bu dönüşümü durduracak bir zeminin bulunup bulunamayacağı şüphelidir.

Sermayenin siyasetçi üzerindeki yapısal konumuna geri dönersek: aynı mantığın başka bir tezahürü bilgi akışının hiyerarşisinde görülür. Nisan 2026 başında Anthropic, "Mythos" kod adlı yeni AI modelini sınırlı ön izleme olarak duyurdu. Model, daha önce bilinmeyen güvenlik açıklarını ("zero-day") bulma ve istismar etme kapasitesinde insan uzmanların çoğunu geride bırakacak performans gösterdi; OpenBSD'de 27 yıllık bir açığı keşfetmesi bu kapasitenin somut bir göstergesiydi. Riskin büyüklüğü nedeniyle Anthropic modeli kamuya açmadı; Project Glasswing adı altında Apple, Google, Microsoft, Nvidia, JPMorgan ve seçilmiş 40 kuruma sınırlı erişim verdi.

7 Nisan 2026'da Hazine Bakanı Scott Bessent ve Fed Başkanı Jerome Powell, kamuoyuna ya da Kongre'ye değil, Wall Street'in en büyük bankalarının CEO'larına — Citigroup'tan Jane Fraser, Morgan Stanley'den Ted Pick, Bank of America'dan Brian Moynihan, Wells Fargo'dan Charlie Scharf, Goldman Sachs'tan David Solomon — Hazine binasında acil ve kapalı kapılar ardında bir toplantı düzenledi (Bloomberg, FT, CNBC, NYT, Nisan 2026). Resmi gerekçe, bankaların siber güvenlik altyapılarının olası tehditlere karşı hazırlanmasıydı. Kongre'nin ayrı bir brifing aldığına dair bir haber yoktur; aksine bazı milletvekilleri sonradan kamuoyuna "biz de classified brifing istiyoruz" diye açıklama yaptı. Bu da "önce piyasa, sonra halkın temsilcileri" algısını güçlendirdi.

Bu durum, Physis çerçevesinin liberal varyanta dair öngörüsünün somut bir tezahürüdür. Resmi gerekçe ne olursa olsun, yapısal sonuç şudur: sistem içinde pozisyon kaynağa göre alınır; liberal varyantta siyasetçi, varyantın hayatta kalmasını korumak için varyantın gücünün kaynağına yönelik tehditleri önce ele alır. Bu bir öncelik meselesidir — fiili öncelikler, görüntüden önemlidir. Olağanüstü hallerde piyasa pozisyonları bürokratik prosedürden öncedir; kripto varlıkların, siber güvenlik şirketlerinin, şifreleme bağımlısı

sektörlerin değer kayıpları ya da kazanımları önceden öngörülmesi, sermaye sahiplerinin bilgi avantajı korunmalıdır. Halkın temsilcileri ve halkın kendisi bilgi akışında ikinci sıradadır; problem giderildikten sonra bilgilendirme amaçlı bir akış sağlanabilir. Bu öncelik gizlenmemekte, doğal kabul edilmektedir.

Aristokrasi paradigmasında kralın kararı önce kraliyet meclisine, baronlara, ruhban kuruluna giderdi — halka değil. Burjuvazi paradigmasının demokratik söylemi 'halkı bilgilendirme' iddiası taşır; ama liberal varyantın olgunlaşmış formunda bilgi yine sınıfsal hiyerarşiyi takip eder. Sınıfın kim olduğu değişti; bilgi akışının yönü değişmedi. Bu, ABD'yi otoriter bir devlet yapmaz; ancak sistemsel işleyişin ideal demokratik bir ütopya şeklinde değil, yapısal öncelikler çerçevesinde aktığını gösterir.

Burada algı ile yapı arasında kritik bir uçurum vardır. Dışarıdan bakıldığında ABD siyasetçi-üstte bir ülke olarak görünür: başkan, kongre, anayasa, demokratik söylem. Ama yapısal gerçeklik tersinedir. Bu uçurum liberal varyantın yapısal özelliğidir.

Devletçi Varyant: Siyasetçi Üstte

Çin ve bazı otoriter rejimler bu varyantı temsil eder. Burada üst sınıf siyasetçidir — daha doğrusu, Çin özelinde, siyasetçi sınıfının tekilleşmiş ve kurumsallaşmış formu olan parti — ve burjuvazi orta sınıfa düşer.

Mekanizma yine somuttur. Parti sermayeyi kontrol eder — izin verir, yasaklar, gerektiğinde el koyar. Jack Ma vakası bu yapının tipik örneğidir: Alibaba'nın kurucusu, parti çizgisini aştığı algılandığında kamuoyundan silindi, şirketi parçalandı, bireysel olarak marjinalleştirildi. Sermayenin partinin izin verdiği alanda hareket etmesi norm; sınırı aşması istisnâ bir hamledir ve sonuçları öngörülebilir. Burjuvazi zenginleşebilir, şirketler büyüyebilir, küresel pazarlara açılabilir — ama bu zenginlik siyasi güce **doğrudan** dönüştürülemez. Üst sınıfa geçiş kapısı sermaye değil parti üyeliğidir, parti içi yükselmedir.

Yine de devletçi varyant, liberal varyant gibi bir demokrasi hayali üretmez. Bunu üretmeye yapısal olarak ihtiyacı yoktur; meşruiyetini farklı kaynaklardan aldığı için demokratik söylemi taşımak zorunda kalmaz. Bu, varyantın yapısal bir özelliğidir: sistem nettir, herkes nasıl bir yapı içinde yaşadığını bilir. Liderin kim olduğu, partinin nasıl işlediği, otoritenin nereden geldiği örtülmez. Liberal varyantta algı ile yapı arasındaki uçurum sistemik bir özellikken, devletçi varyantta böyle bir uçurum büyük ölçüde yoktur — ya da çok daha dardır.

Her iki varyantta da sistem, ekonomik büyüme sürdüğü sürece istikrarlıdır; performans düştüğünde ya da iç çatlıklar derinleştğinde yapısal sınamayla karşılaşır. Ancak bu sınamanın etkisi liberal varyantta daha ciddidir; çünkü liberal varyantın meşruiyeti büyük ölçüde tek bir kaynağa — kapitalizmin refah üretme iddiasına — yaslanır ve yapı çok uluslu olduğu için kriz sistemik biçimde yayılır. Devletçi varyant ise milliyetçilik, kalkınmacılık, ideolojik devrim hikayesi gibi paralel meşruiyet kaynaklarını harekete geçirebildiği için performans krizini görece daha uzun süre tolere edebilir.

Yine de iki varyantta da temel yapısal yönelim aynıdır. Üst sınıf — hangi yapıda olursa olsun — tekilleşme yönünde hareket eder; orta sınıfı kontrol altında tutmak, gerektiğinde ezmek ve

orta sınıfın 'olmak' iradesini sistemin sınırları içinde tutmak için sürekli yapısal yatırım yaparken, kendi 'kalmak' iradesini güvence altına almanın yollarını arar. Bu çatışma her iki varyantta da süregelir; sadece kullanılan araçlar — açık baskı, ekonomik bağımlılık, ideolojik kanalizasyon, kimlik bölünmesi — varyantın karakterine göre farklı yoğunluklarda işler.

Öte yandan iki varyant kendi aralarında da bir güç çatışması içindedir. Bu çatışma sadece iki devlet — ABD ile Çin — arasındaki bir hegemonya yarışı değildir; aynı zamanda iki farklı yapısal modelin temsilcilerinin karşı karşıya gelişi. ABD çok-uluslu, sermaye-merkezli, kapitalizmi ana ideoloji olarak taşıyan liberal varyantın olgunlaşmış formudur; Çin ise ulus-devlet zemininde irade-merkezli tüzel kişiliğin baskın olduğu devletçi varyantın klasik formudur. İki varyantın çatışması, kendi içlerindeki orta-üst sınıf çekişmesinin küresel ölçekte dışsallaşmasıdır: her bir devlet kendi yapısal modelinin örtük olarak doğrulanmasını arar, çünkü modelin yenilgisi varyantın yenilgisi anlamına gelir. Bu yüzden ABD-Çin gerilimi yalnızca iki büyük güç arasındaki klasik bir hegemonya rekabeti değildir; burjuvazi paradigmasının iki varyantı arasında, hangisinin paradigmanın olgunluk çağına damgasını vuracağına dair yapısal bir hesaplaşmadır.

Tarihsel Dalgalanma

Siyasetçi ile tüccar — ya da arkalarındaki irade-merkezli ve para-merkezli tüzel kişilik tipleri — arasındaki çekişme statik değildir; aynı coğrafyada bile tarihsel olarak dalgalanır. 19. yüzyıl Batı'sında burjuvazi açıkça üstteydi — devlet "gece bekçisi" rolündeydi. 20. yüzyıl ortasında siyasetçi güçlendi: sosyal devlet, Keynesçi yönetim, planlama mekanizmaları devreye girdi. 1980 sonrası neoliberalizm burjuvaziye yeniden üste çıkardı — özelleştirme, deregülasyon, küresel finansallaşma. 2008 finansal krizi sonrasında belirsizlik dönemi başladı: popülizm, devlet müdahalesi, pandemi yönetimi, son dönemde teknoloji-sermaye-devlet füzyonu (Makale 1, TAN-025).

Bu dalgalanma çekişmenin yapısal olduğunu, geçici dengelerin kalıcı çözüm üretmediğini gösterir. Para-merkezli ve irade-merkezli tüzel kişilik birbirine varoluşsal olarak bağımlıdır (Makale 1); aralarındaki gerilim çözülmez, sadece dengeyi şu ya da bu yöne kaydırır. Bir varyantın hâkim olduğu dönemler kendi iç çelişkilerini biriktirir, sonunda diğer yöne salınma yapar — bu hareket paradigma içinde kalır.

Yine de Batı'da ve özellikle liberal varyantın olgunlaşmış formu olan ABD'de dalgalanmanın karakteri özgül bir biçim alır. Yapı baştan sermaye dominansı üzerine kurulduğu için gerilim siyasetçi-tüccar ekseninde değil, sermayenin kendi içinde bir üst sınıf çıkarıp çıkarmaması ekseninde işler. ABD bu çerçevede neredeyse DNA'sı kodlanmış bir ülkedir; dünyanın diğer devletlerinden yapısal olarak farklı bir kuruluşa sahiptir. Burada siyasetçi tarihin hiçbir döneminde gerçek bir üst sınıf adayı olmamış; varyantın yapısal mantığı buna baştan kapalı tutulmuştur.

Bu aynı zamanda her iki varyantın liderleri için varoluşsal bir koşuldur. Liberal varyantta siyasetçinin lider koltuğuna geçmesi varyantın paradigmasını dönüştürmez; aynı şekilde devletçi varyantta tüccar yönelimli bir aktörün liderliğe yükselmesi parti dominansını bozmaz. Lider istese bile, paradigmanın bir aktörün iradesi karşısında çıkaracağı direnç, doludizgin akan bir nehrin karşısına dikilip durduracağını sanan birinin akıbetine benzer. Akışı yavaşlatmak ya da yönünü kısmen kaydırmak belki mümkündür; ama akış durmaz. Lider varyantın yapısal mantığı içinde hareket etmek zorundadır; aksi paradigmanın değil, liderin kendisinin sonunu getirir. Bu yüzden liderlik değişimi sadece bir karar alıcı aktör

değişimi değildir; varyantın varoluşsal kodları içinde işleyen bir pozisyon devridir.

Yapısal Asimetri

İki adayın çekişmesi neden bir kazananla bitmez? Öncelikle güç dinamik bir olgudur; koşullara ve zamana göre dalgalanır, aynı aktörün ya da rolün gücü bile bir spektrum içinde artar ve azalır. Ama bu iki rol özelinde sorulduğunda mesele dinamizmin ötesine geçer: taraflar farklı yapısal kapasitelere sahiptir; her birinin elinde diğerinde olmayan bir şey vardır. Bu asimetri çekişmeyi sürekli kılar — biri diğerini yenemez, çünkü yenmek için ihtiyaç duyduğu şey diğerinin yapısal niteliğidir. Asimetri iki eksenle işler: kalmak iradesi kapasitesi ve hegemonya araçları kapasitesi.

Burjuvazinin Asimetrisi

Burjuvazi kalmak iradesinde yapısal olarak avantajlıdır. Sermaye babadan oğula geçer — miras hukuku bunu korur. Meşruiyet transferi otomatiktir: "babamın şirketini devralıyorum" sorgulanmaz, hatta normal kabul edilir. Hanedan oluşturma doğal görülür — Rockefeller, Ford, Walton, Koch aileleri yüzyıla yakın süredir aktarılıyor. Yetkinlik varsayımı miras yoluyla taşınır: zengin aileden gelen bir birey toplumsal düzeyde "başarılı" sayılır, başarının kanıtı talep edilmez. Aristokrasi paradigmasında kan bağı ne işlevse, burjuvazi paradigmasında sermaye bağı aynı işlevi görür — biri tanrısal hak ideolojisiyle, diğeri mülkiyet hakkı ideolojisiyle meşrulaştırılır.

Buna karşılık burjuvazinin hegemonya araçlarında dezavantajı vardır. Zorlayıcı hegemonya doğrudan elinde değildir; ordu, polis, yargı devletten geçer — burjuvazinin kendi silahlı gücü yoktur. İdeolojik hegemonya medya ve entelektüel aygıt üzerinden kurulur ama bu aygıt görece bağımsızlık gösterebilir, eleştiri üretebilir. Yine de para-merkezli tüzel kişiliğin kendine özgü bir ideolojisi vardır — kapitalizm; ne ki bu ideoloji 'yönetme hakkı' iddiasına doğrudan tercüme olmaz, sadece sermayenin meşru zeminini güvence altına alır. Yasal düzenleme yetkisi yoktur; vergi, kamulaştırma, regülasyon kararlarını burjuvazi alamaz, sadece etkilemeye çalışır. Meşruiyet üretiminde dolaylıdır: 'başarılı iş adamı' kabulü vardır ama 'halkın temsilcisi' iddiasına yapısal olarak hak iddia edemez.

Sermaye temsilciliği siyasi pozisyona doğrudan geçişte güçlülere yol açar; en azından bir tür statü geçişi gerekir. Ama bu geçişin kendisi iş hayatındaki başarıyı olumsuz etkileyebilir — siyasi pozisyon şirketin algısını politikleştirir, çıkar çatışması iddialarına açık hale getirir. Bu da burjuvazinin statüsel varoluşunun gerçek kaynağına, yani ekonomik başarısına zarar verme riski taşır.

Bu burjuvazinin temel kırılganlığıdır: kalmak iradesinde sağlam, işleyiş alanında ve hegemonya araçlarında devlete muhtaç.

Siyasetçinin Asimetrisi

Siyasetçi tersi konumdadır. Hegemonya araçlarında doğrudan avantajlıdır: zorlayıcı hegemonya elinde — ordu, polis, yargı, infaz. Meşruiyet üretimi doğrudandır — "halkın iradesinin temsilcisi" iddiası yapısal olarak ona aittir, başkası bu iddiada bulunamaz. Yasal düzenleme yetkisi onundur; vergi koyabilir, kamulaştırabilir, sektör düzenleyebilir.

Ama kalmak iradesinde yapısal olarak dezavantajlıdır. Meşruiyet seçimle gelir — her

seçimde yeniden kazanılması gerekir. Babadan oğula transfer zordur; nepotizm suçlaması meşruiyet erozyonu yaratır. Hanedan oluşturma demokratik söylemle çelişir, bu yüzden ya gizlenmek zorunda kalır ya da meşruiyet maliyetiyle taşınır. Parti hanedanları (Kuzey Kore'de Kim ailesi, Suriye'de Esad ailesi, ABD'de Bush ve Kennedy soyları, Hindistan'da Gandhi-Nehru hattı) istisna olarak kurulur, ama norm hâline gelmez. Her nesil meşruiyetini büyük ölçüde yeniden üretmek zorundadır.

Bu siyasetçinin temel kırılganlığıdır: hegemonya araçlarında sağlam, kalmak iradesinde sürekli yeniden üretim baskısı altında.

Asimetrinin Sonucu: Çekişmenin Sürekliliği

Bu iki asimetri birbirini gerektirir. Burjuvazi kalmak iradesindeki avantajını korumak için siyasetçinin hegemonya araçlarına ihtiyaç duyar — kendi sermayesini koruyacak hukuk, sınır, düzen siyasetçi üzerinden gelir. Siyasetçi kendi kalmak iradesi kırılganlığını telafi etmek için burjuvazinin sermayesine ihtiyaç duyar — kampanya, prestij, döner kapı, emeklilik sonrası pozisyon hep oradan akar.

Aynı çatışma, roller düzeyinden tüzel kişilik tipleri düzeyine taşındığında daha çıplak biçimde görünür. Aktörler düzeyinde — siyasetçi ile tüccar arasında — ittifaklar, döner kapı, çıkar geçişleri ilişkiyi gri tonlara bükür. Tüzel kişilik tipleri düzeyinde — para-merkezli ile irade-merkezli arasında — gerilim daha doğrudan ve nettir; çünkü tüzel kişiliklerin Nomos kapasitesi yoktur, saf Physis ile işlerler ve bu güç çatışması olarak net şekilde gözlemlenebilir.

Sonuç şudur: İki taraf birbirine yapısal olarak bağımlıdır; bu yüzden biri diğerini tamamen yutamaz. Yutmaya kalkışırса kendi varlık koşulunu da riske eder. Çekişme hem roller hem tüzel kişilik tipleri arasında kalıcı bir gerilim olarak işler, çözülmez. Bir varyantta hangisi üstte ise diğeri orta sınıfa düşer ama yapısal olarak orada kalır, eritilemez. Liberal varyantta siyasetçi orta sınıfa düşse bile siyasetçi rolü ortadan kalkmaz; devletçi varyantta burjuvazi orta sınıfa düşse bile burjuvazi yok edilmez. Çünkü her iki tüzel kişilik tipi diğerinin var olmasını destekler. Para-merkezli tüzel kişiliğin varlık koşulu sistemdir — yani devlet, hukuk düzeni, mülkiyet güvencesi. Ama günümüzde devletlerin işleyişi de, ekonomik sistemlerin işleyişi de para-merkezli tüzel kişilikler üzerinden ekonomik düzlemde sürdürülür. Bağımlılık tek yönlü değildir; iki taraf birbirinin varlık koşulunu üretir hale gelmiştir (Makale 1, para-irade sabit gerilimi).

Bu noktada bir nüans gerekir. Karşılıklı bağımlılık, her iki varyantta üst sınıfın ortadakini kendi yapısı içinde üretmesi biçiminde işler. Liberal varyantta sermaye üstte; ama siyasetçi yine de gereklidir, dolayısıyla sistem siyasetçiyi kendi içinden üretir — finanse eder, yetiştirir, sahaya sürer. Devletçi varyantta parti üstte; ama sermaye yine de gereklidir, dolayısıyla sistem sermayedarı kendi içinden üretir — onaylar, alan açar, sınırını çizer. İki yapı da, üstte olmasalar da varlığını sürdürmesi gereken role kendi varoluş koşulları içinde yer açar. Bu işbirliği, iki tarafın birbirine görsel ve işlevsel olarak ihtiyaç duyduğu süre boyunca devam edecektir; bu ihtiyacın azaldığı ya da yapısal olarak başka bir biçimde karşılandığı bir noktada, çekişme ihtiyacın yarattığı dengeyi koruma zorunluluğundan da kurtulabilir. Bu olasılık, Son Oyun ilkesinin (Makale 1, İLK-013) işaret ettiği yöndür.

Gölge Üst Sınıf

Asimetrinin liberal varyanttaki tezahürü dikkat çekicidir; klasik devlet yapısından — Avrupa'nın mutlakiyetçi monarşi geleneğinden ulus-devlet biçimine uzanan damardan — kasıtlı tasarlanmış bir kopuşun sonucudur. Burjuvazi üst sınıftır ama meşruiyet siyasetçide görünmek zorundadır. Sistem burjuvaziye destekleyecek biçimde işler; ama burjuvazi sahnenin önünde durmaz, arka planda iş görür — finansman, lobicilik, medya kontrolü, döner kapı.

Bu yapı Physis çerçevesinde tanımlı bir kategoridir: gölge üst sınıf (Öztürk, 2026). Görünür karar alıcı başka, gerçek kontrol başka yerdedir. İki formda tezahür eder. Dışsal form sistemin dışında konumlanır ama karar alıcıyı yönlendirir — Orta Çağ Kilisesi'nin aristokrasi üzerindeki pozisyonu bu formun klasik örneğidir; kurum sistemin dışında, ama karar alıcıyı yöneten. İçsel form sistemin içinde, yasal, meşru, ama görünmez işler — liberal varyantta burjuvazinin siyasetçi üzerindeki pozisyonu bu formun modern örneğidir.

Gölge üst sınıf yapısı yapısal bir zorunluluk değildir ama yapısal bir olasılıktır: meşruiyet kaynağı ile gerçek güç kaynağı farklı tüzel kişilik tiplerinde olduğunda, biri sahneyi tutar, diğeri arka planı yönetir. Önceki bölümde işaret edilen olgunlaşma sürecinde — Trump fenomeninde, bilgi akışının açıkça sermayeye öncelikli kılınmasında — bu gölge yapı görünür hâle gelmektedir. Sahnedeki rolün arka plandaki rolle birleşmesi, gölgenin kendisini gizlemeye yapısal olarak ihtiyacı kalmadığının işareti olabilir. Ama gölge üst sınıf görünür hâle gelse de yapı değişmez; sadece artık örtülmez. Bunu üst sınıf hegemonyasının daha ileri bir aşaması olarak okumak mümkündür. Örtüye ihtiyaç duymayan hegemonya, kendisinin sorgulanma kapasitesini etkisizleştirebildiğine dair yapısal bir güven sergiler. Aynı zamanda enerji tasarruflu bir biçimdir: gizlemek maliyetlidir, örtmek zorunda olmamak ekonomiktir.

Eski Rollerin Yeni Konumu

Aristokrasi paradigmasının üç orta sınıf rolü — asker, ruhban, ve aristokrasinin alt katmanları — burjuvazi paradigmasında yok olmadı, ama hiçbirisi de eski konumunu koruyamadı. Üçü de yapısal bir geri çekiliş yaşadı; her biri farklı bir biçimde, farklı bir hızla.

Yeni paradigma eski rolleri silmedi. Sebebi yapısalı: bu roller sistemik ihtiyaçlardan doğmuştu — savunma, meşruiyet üretimi, koordinasyon — ve bu ihtiyaçların bazıları yeni paradigmada da varlığını sürdürüyordu. Paradigma rolleri yok etmek yerine yeniden konumlandırdı, araçsallaştırdı; ve bir tanesini öne çıkardı.

Aristokrasi paradigmasında ölçek büyüdükçe ortaya çıkan dördüncü sınıf — bürokrasi (Makale 1, YÖN-001) — burjuvazi paradigmasında ilk kez üst sınıf kapasitesi yaratabilen bir konuma yükseldi. Üstelik bu öyle bir üst sınıf rolü oldu ki yapısal sorumluluğu siyasetçi ile güç çatışmasına girmeyi dikte eder; bu, kazara doğmuş bir çatışma değil, paradigmanın güçler ayrılığı doktriniyle tasarladığı bir denge mekanizmasının ürünüdür. Yargı bağımsızlığı, düzenleyici kurum özerkliği, merkez bankası ayrılığı, anayasal denetim — bunların hepsi bürokrasinin siyasetçiyi dengelemesini yapısal olarak kuran düzenlemelerdir. Bu yüzden çatışma istisna değil, norm hâline gelmiştir.

Aristokrat

Aristokrasi paradigma olarak bitti, ama aristokratik bireyler ve aileler farklı yollarla yeni paradigmaya adapte oldular. Kalmak iradesi (Makale 1, PHY-008) tam burada işledi:

paradigma değişti, ama paradigmadaki konumlarını korumak isteyen aktörler yeni paradigmaya geçişi yönetmek zorunda kaldılar.

Bir kısmı tasfiye edildi — devrimlerde, savaşlarda, toprak reformlarında. Fransız aristokrasisi giyotine gitti, Rus aristokrasisi sürgüne ve idama, Osmanlı aristokrasisi imparatorluk dağılırken eridi. Bir kısmı burjuvaziyle kaynaştı — evlilik yoluyla, sermaye birleşmesiyle, ortak girişimle. İngiliz aristokrasisinin Amerikan zenginleriyle yaptığı evlilikler bu kaynaşmanın klasik örneğidir: unvan para karşılığında, para unvan karşılığında. Eski soy yeni parayla birleşti, ikisi de yeni paradigmada üst sınıfta kaldı. Bir kısmı sembolik düzeye çekildi — anayasal monarşiler (İngiltere, İspanya, Hollanda, Belçika, İsveç, Norveç, Japonya), soyluluk unvanları, törensel roller. Güç değil, prestij; karar değil, sahne. Bir kısmı ise doğrudan sermayeye dönüştü — toprak satıldı, şirket kuruldu, yatırım yapıldı, aile servet yönetimine geçti. Aristokrat kişi olarak yeni rolüne adapte oldu — sınıf değiştirdi ama üst sınıfta kaldı.

Paradigma kırıldı; aktörler paradigma ile beraber yok olmadılar. Aristokratik bireylerin önemli bir kısmı yeni paradigmanın üst sınıfı içinde yer kaptı. Bu Makale 1'in üçüncü katman güç çatışması tezinin (paradigma değişiminde yeni konum yarışı) tarihsel bir doğrulamasıdır.

Asker

Aristokrasi paradigmasında asker kritik bir orta sınıf rolüydü. Zorlayıcı hegemonyanın taşıyıcısıydı, bağımsız güç merkezi olabiliyordu, üst sınıfa geçiş kapısı açıktı — başarılı asker hanedan kurabilir, aristokrat olabilirdi. Memlûkler, Yeniçeriler, Roma'nın asker imparatorları bu mekanizmanın somut örnekleriydi.

Burjuvazi paradigmasında asker yapısal olarak araçsallaştı. Zorlayıcı hegemonya devletin tekeline girdi: ulusal ordular, profesyonel subaylar, maaşlı memurlar. Asker bağımsız güç merkezi olmaktan çıktı; siyasetçinin emrinde bir araç hâline geldi. Yönetme iddiası bastırıldı — sivil kontrol normu yerleşti.

Bu araçsallaşmanın yapısal sebebi paradigmanın meşruiyet temelidir. Meşruiyet halktan geliyorsa, silah zoruyla yönetim yapısal olarak meşru değildir. Seçim kazanmak meşru, darbe yapmak değil. Sivil kontrol normu bu paradigmanın doğal ürünüdür, dışsal bir ahlaki seçim değil.

Buna ek olarak, yükselen üst sınıf askerin bağımsız güç olmasını yapısal bir tehdit olarak gördü. Bağımsız asker sermayeyi tehdit edebilirdi — kamulaştırma, el koyma, keyfi müdahale yoluyla. Asker devlete bağımlı kılındı, devlet de iki üst sınıf adayına (burjuvazi ya da siyasetçi) bağımlı kılındı. Asker böylece çift filtreden geçen bir araca dönüştü.

İstisnalar var: Pakistan, Mısır, Myanmar, geçmişte Türkiye gibi yerlerde asker hâlâ belirleyici güç merkezi olabiliyor. Ama bunlar paradigmanın tam oturmadığı yerlerdir — hibrit yapılar, geçiş dönemleri, aristokrasi paradigmasının kalıntıları taşıyan sistemler. Küresel norm sivil kontrol yönünde evrildi; askeri darbeler giderek kısaldı, uluslararası meşruiyet kazanmaları zorlaştı, darbe sonrası rejimler hızla "demokratik" görüntü üretmek zorunda kaldı. İstisnaların kendisi normu doğruluyor.

Ruhban

Aristokrasi paradigmasında ruhban ideolojik hegemonyanın tek taşıyıcısıydı. Köprü bölümünde gördüğümüz gibi, bu tekel Reform ile parçalandı; bilimsel devrim ve laikleşme süreci bu parçalanmayı derinleştirdi.

Burjuvazi paradigmasında ruhban kurumsal olarak küçülmedi — birçok ülkede kilise, dini cemaat, dini eğitim hâlâ büyük yapılar taşıyor. Ama yapısal işlevi değişti: artık üst sınıfın meşruiyet kaynağı değil, meşruiyet desteğidir. Alt sınıfın anlam dünyasının bir parçası, hâlâ taşıyıcılık potansiyeli tükenmiş değil — ama eskisi kadar değil; sekülerleşme, popüler kültür ve dijital medya ruhbanın anlam tekeli kademeli olarak aşındırıyor

Üst sınıfla ilişkisi araçsaldır — siyasetçi seçim döneminde dini söyleme başvurabilir, burjuvazi hayırseverlik üzerinden meşruiyet kazanabilir, ama bu ilişkiler sürekli ve kurucu değildir. Aristokrasi paradigmasında ruhban kralı taç giydirdiyordu; burjuvazi paradigmasında siyasetçi kiliseyi seçim kampanyasında kullanıyor. Yön tersine döndü.

Bu yön değişiminin derinliğine dikkat etmek gerekir. Eskiden kilise papayı seçer, papa kralı meşrulaştırırdı; bugün güç odaklarının papayı dolaylı olarak belirlediğini söylemek dahi mümkündür. Aforoz ve endüljans gibi disiplin araçları bir dönem kralları Canossa'ya yürütebilen kapasiteler taşıyordu; bugün bu araçların caydırıcılığı kalmadı, çünkü toplumun dini dogma karşısındaki yapısal korkusu büyük ölçüde aşıldı. Buna kurumsal yapılara karşı genel güvensizlik iklimi eklenince, kilise de bu iklimden muaf kalamadı. Vatikan içi siyasi çekişmeler, mali şeffaflık tartışmaları, yapısal etik sorunları — kilise artık kendi kutsal kalkanını koruyamayan, güç çatışmasının hem aracı hem konusu olan bir kuruma dönüştü.

İdeolojik hegemonyanın yeni taşıyıcıları — eğitim sistemi, bilim, medya, akademik aygıt, popüler kültür — ruhbanın eski işlevini parçalayarak devraldı. Hiçbiri tek başına ruhbanın tekel pozisyonuna sahip değil; her biri farklı bir parçayı taşıyor. Bu parçalanma kendi içinde paradigmanın bir özelliğidir: tek bir ideolojik otorite değil, çok kanallı bir ideoloji üretim aygıtı.

Bu yapısal teşhisin sınırlarını da belirtmek gerekir. Kilise ve ruhbanın üst sınıf mücadelesinde etkisizleşmesi, insanın mistisizmini veya inanç boyutunu öldüren bir gelişme değildir. İnsanın inanç kapasitesi her zamanki kadar bugün de mevcuttur. Yani sekülerizm inancı öldürmedi; inancın güç dinamiklerine etkisini azalttı denilebilir.

Bazı bölgelerde ruhban siyasi rol taşımaya da devam ediyor üstelik — İran'da doğrudan, bazı Müslüman ülkelerde dolaylı, ABD'de evanjelik etki yoluyla. Ama bunlar paradigmanın merkez örüntüsünden değil, çeperinden gelen tezahürlerdir.

Bürokrasi

Burjuvazi paradigmasında dikkat çekici olan aslında **eski rollerin** geri çekilişi değil, **dördüncü sınıfın** öne çıkışıdır. Aristokrasi paradigmasında ölçek büyüdükçe ortaya çıkan bürokrasi (Makale 1, YÖN-001) burjuvazi paradigmasında ilk kez tanımsal bir aktör hâline geldi. Modern devletin neredeyse tamamı bürokrasidir; modern büyük şirketin neredeyse tamamı bürokratik aygıttır.

Bu yükselişin yapısal sebebi paradigmanın iki temel niteliğine bağlıdır. Birincisi, ölçek: modern devletler ve şirketler aristokrasi paradigmasının ölçeklerinin çok ötesindedir. Milyonlarca insanı, milyarlarca işlemi, küresel ağları yönetmek bürokratik aygıt olmadan

mümkün değildir. İkinci, süreklilik: burjuvazi paradigması bireysel iktidarı sınırlandırırken (anayasal sınırlar, seçim süreleri, güçler ayrılığı), kurumsal sürekliliği güçlendirdi. Siyasetçi gider, bürokrasi kalır. Şirket CEO'su gider, kurumsal yapı kalır. Bireyin zamanı sınırlı, bürokrasinin zamanı kurumsaldır.

Burada önemli bir ayrım gerekir. Şirket bürokrasisi ile devlet bürokrasisinin yapısal pozisyonları aynı değildir. Şirket içinde iki sınıf vardır: sahiplik ve sistemin içindeki herkes. Alt sınıf kendi içinde güç çatışmaları yaşar — kademeler arası, departmanlar arası, kademe içinde — ama sahiplikle yapısal bir güç çatışması yaşamaz. Bürokrasi şirkette herkesin görevine dağılmıştır; muhasebe, insan kaynakları, hukuk gibi destek departmanları üretim hattının yanında çalışır ama devlet bürokrasisiyle kıyaslanacak yapısal ağırlığa sahip değildir. Devlet bürokrasisi ise irade-merkezli tüzel kişiliğin içinde, üst sınıfla yapısal güç çatışmasına girmek üzere tasarlanmıştır — güçler ayrılığı doktrini bu çatışmayı sistemin denge mekanizması olarak kurar. Bu yüzden bürokrasi-sahip gerilimi şirkette yapısal olarak imkânsızken, bürokrasi-siyasetçi gerilimi devlette yapısal olarak normaldir.

İrade-merkezli yapıya dönersek: bürokrasinin ve tüzel kişiliğin kurumsal hafızası karşısında bireyin yaşadığı zamansal asimetri kritiktir. Aristokrasi paradigmasında kral 30-50 yıl tahtta kalır, bürokrasiyi yıllar içinde dönüştürebilir, kendi adamlarını yerleştirebilir, kurumsal hafızayı kendi lehine yeniden yazabilirdi. Bu mücadele tek bir kralın ömrüne sığmazsa hanedan üzerinden devam ederdi — hanedan kendisi bir tüzel kişilik olarak zamansal subjektiviteyi (Makale 1) aşma kapasitesi taşıyordu. Aristokrasi paradigmasında çekişme **tüzel kişilik düzeyinde** işliyordu: hanedan tüzel kişiliği ile bürokrasi tüzel kişiliği eşit zaman ölçeklerinde mücadele ediyordu, mücadelenin sonucu açıktı.

Burjuvazi paradigmasında bu denge bozuldu. Siyasetçi 4-8 yıl pozisyonda, bürokrasi onlarca yıl. Hanedan oluşturma yapısal olarak meşru değil — demokratik söylemle çelişir. Parti hanedanları istisna; norm değil. Sonuç şudur: çekişme artık daha dar zaman dilimine sıkışmış iktidarlar ile daha sürekli olan, kademesini koruyan bürokratlar ve belirli bir ataleti ile kurumsal hafızası taşıyan bürokratik aygıt arasında işliyor.

Bu zamansal asimetri burjuvazi paradigmasının iç gerilimlerinden biridir. Üst sınıf bürokrasiyi tam kontrol edemez. Bu kapasite önceki paradigmada da vardı — bir vezirin padişahla çatışması mümkündü; ama bu çatışma istisna sayılır, norm sayılmazdı. Bugün durum tersinedir: bürokrasi çok daha yetkin, çok daha güçlü, çok daha büyük; siyasetçiyle güç çatışmasına girmesi bir norm hâline geldi. Bürokrasi kendi sınıfsal varlığını üretir, kendi kurumsal hafızasını taşır, kendi iç dinamiklerini sürdürür.

Bir nüansın altını çizmek gerekir. Bürokrasi-üst sınıf gerilimi yapısal bir teşhistir, değer atfı içermez. Bu makale 'otoriter iktidar etkindir, kurumsallaşma engeldir' gibi bir hiyerarşi kurmuyor; kurumsallaşma paradigmanın bir yapısal özelliğidir ve bu çatışmanın varlığı bu özelliğin doğal sonucudur. Teşhis edilen, paradigmanın iç dinamiğidir — hangi yapı 'iyi', hangisi 'kötü' sorusu Physis çerçevesinin sorusu değildir.

Aristokrasi paradigmasında ruhbanın aristokrati yönlendirme potansiyeli (gölge üst sınıf) neyse, burjuvazi paradigmasında bürokrasinin siyasetçiye-burjuvayı yönlendirme potansiyeli odur. Bu paradigmanın çağdaş yöneliminde — özellikle yapay zekânın kurumsal aygıt entegrasyonunda — bürokrasinin yapısal pozisyonunun yeniden çiziliyor olmasının arka planı tam burasıdır. Ama bu yönelim sonraki makalelerin konusu.

Siyasetçi Rolünün Yapısal Kökeni: Üç Tarihsel An

Köprü bölümünde gördüğümüz üç çatlak — tüccar ile alt sınıfın değişim taleplerinin hizalanması, ruhban-aristokrasi paradoksu, Aydınlanma'nın söylem aygıtı — paradigmayı kırdı ve burjuvazinin yükselişini yapısal olarak mümkün kıldı. Ama paradigmanın tam oluşması için bir şey daha gerekti: meşruiyet kaynağı tanrısal haktan halka kayınca, o kaynağı işleyen yeni bir rolün doğması. Siyasetçinin kökeni tam olarak "alt sınıfı temsil etmek" gibi bir görev tanımı üzerinden işlememiş olsa da, günümüzde siyasetçi rolü bu yapısal çerçevenin içinde işlemek zorundadır. Şimdi bu rolün tarihsel olarak nasıl doğduğuna bakmak gerekiyor — çünkü kökeni "halkın temsilcisi" iddiasının yapısal niteliği hakkında çok şey söylüyor.

Birinci an: Magna Carta (1215) — Aristokrasi içi bir pazarlık

Modern siyasetçi rolünün kanonik başlangıç noktası olarak Magna Carta gösterilir. Demokrasinin doğuş belgesi olarak anlatılır. Gerçekte ne olduğuna bakıldığında tablo farklılaşır: Kral John'un baronların geleneksel ayrıcalıklarına müdahalesi karşısında baronlar bir araya geldi, kralı Runnymede'de köşeye sıkıştırdı, belgeyi mühürletti. Belge "özgür adamlar" (free men) için geçerliydi — 13. yüzyıl İngiltere'sinde nüfusun küçük bir azınlığını kapsayan bir terim. Serfler, köylüler, kentli emekçi nüfus tamamen dışarıydı.

İngiliz Parlamentosu'nun resmi anlatısı bu yorumu doğrular: parliament.uk'nin Magna Carta sayfasında belgenin evrensel haklar bildirisi olarak değil, baronların kendi haklarını kralın gücüne karşı korumak üzere tasarlandığı açıkça belirtilir. Modern tarihyazımının çoğunluğu da bu yorumda hemfikirdir; Magna Carta'nın evrensel haklar belgesi olarak okunması 17. yüzyılda Edward Coke gibi hukukçular tarafından kralın tanrısal hak iddiasına karşı siyasi araç olarak üretilen bir mittir. Bu mit, sadece İngiltere'de değil, Amerikan koloniciler ve ardından ABD anayasasının kuruluşunda da etkili oldu — yani liberal varyantın söylem zemini bile sonradan üretilmiş bir tarih okumasına dayanıyordu.

Belge baronların haklarını kralın gücüne karşı koruyordu; yapısal olarak bir aristokrasi içi pazarlık belgesidir. Güç kırıldı — ama kimin lehine? Aristokrasinin lehine. Yapısal olarak bu, aristokrasi paradigmasının iç çekişmesindeki bir andır — kralın baronlar üzerindeki tekilleşme eğilimine karşı baronların yapısal direnci. Yeni bir paradigma değil; eski paradigmanın iç dengesinin yeniden çizilmesi.

İkinci an: Parlamentonun şekillenmesi — Aristokrasi-tüccar koalisyonu

Sonraki yüzyıllarda yapı genişledi. 1265'te Simon de Montfort, iktidarı ele geçirme çabasında baronların yanına ilk kez şehir temsilcilerini ekledi — proto-demokratik bir temsil organı değil, partizan bir destek arayışıydı. 1341'de parlamento iki kanada ayrıldı: House of Lords (aristokratlar ve yüksek ruhban) ve House of Commons. "Avam Kamarası" adı aldatıcıdır; orada oturan "knights of the shire" şövalye unvanı taşıyan toprak sahipleriydi, "burgesses" ise tüccarlar ve zengin şehirlilerdi. 1430'dan itibaren oy hakkı yıllık 40 şilin değerinde mülkü olan erkeklere sınırlandırıldı (o dönemde nüfusun yüzde birkaçını oluşturan bir kesim); nüfusun büyük çoğunluğu dışarıda kaldı.

Yapısal olarak parlamento, aristokrasi ile yükselen tüccar sınıfının kralla pazarlık arenasıydı. IV. bölümde gördüğümüz tüccarın yapısal yükselişi — devleti tüccar sermayesine bağımlı hâle getirmesi — siyasi temsil talebini yapısal olarak kaçınılmaz kıldı. İlk siyasetçiler bu

koalisyonun temsilcileriydi: halkı temsil etmiyorlardı, üst sınıfların kendi içlerindeki dengeyi kralla pazarlık eden temsilcileriydi.

Üçüncü an: İngiliz İç Savaşı (1649) — İlk kralın düşmesi

İlk idam edilen kral Fransız XVI. Louis değil, İngiliz I. Charles'tı. İngiliz İç Savaşı (1642-1651) parlamento ile kral arasındaki çatışmanın silahlı hâle gelmesiydi; parlamento kazandı, kral idam edildi, Cromwell'in Cumhuriyeti kuruldu.

Bu kral katlinin yapısal koşulları dikkat çekicidir. İngiltere o tarihte dünyanın yükselen finans ve ticaret merkeziydi; East India Company gibi tüccar tüzel kişilikleri imparatorluk ölçeğinde aktör olmuştu; kralla tüccar arasındaki çekişme zirvesindeydi. Kralın düşmesinin tüccar yükselişinin doruk noktasında olması tesadüf değildir; Cromwell'in iktidar sonrası kararları sürecin sebep-sonuç ilişkisini netleştirir: ticaret serbestisi genişledi, denizcilik yasaları İngiliz tüccarını korudu, kolonyal yayılma hızlandı.

Bu erken deneyim "başarısız" oldu — monarşi 1660'ta restore edildi. Ama tohumlar atılmıştı. 1688 Şanlı Devrimi parlamentonun üstünlüğünü kalıcılaştırdı; kral artık parlamentoya birlikte yönetiyordu, tek başına değil. İngiltere'de siyasetçi rolü yavaş yavaş gelişti: Whig ve Tory partileri oluştu, parlamento profesyonelleşti, seçimler düzenli hâle geldi. Burjuvazi bu sistem içinde güç kazandı — Fransa'daki kadar şiddetli bir devrim olmadan, kanlı bir evrimle.

Alt sınıfın gecikmiş farkındalığı: Chartist hareket

19.yüzyılda İngiltere'de Chartist hareket alt sınıfın ilk yapısal mobilizasyonlarından biri oldu. Talebi "Halkın Şartı" (People's Charter) idi. Argümanı yapısal bir örüntüye işaret ediyordu: soylular 1215'te haklarını almıştı, orta sınıf 1832 Reform Yasası'yla haklarını almıştı, peki ya alt sınıf? Magna Carta'dan beri her güç kırılması esas olarak üst sınıfların lehine sonuçlanmıştı. Chartistler bu örüntüyü gördüler ve sistematik bir talep ürettiler. Hareket büyük ölçüde başarısız oldu; talepler kısmen onlarca yıl sonra kabul edildi. Ama gözlem doğrudu: paradigmanın tarihsel inşası boyunca alt sınıf her aşamada masada değil, masanın altındaydı.

Ama burada daha derin bir yapısal soru ortaya çıkar. Chartist hareket nasıl bir sınıfsal yapı taşıyordu? Liderlik kadrosuna bakıldığında — Feargus O'Connor (aristokrat kökenli hukukçu) ve William Lovett (kendini eğitmiş marangoz) — hareket klasik orta sınıf rollerinden hiçbirine ait değildi. Asker, ruhban, tüccar, aristokrat alt katmanları ya da yükselen burjuvazi gibi paradigma içinde meşru yeri olan rollerden değil, yepyeni bir orta sınıf türünün doğum sancısıydı: alt sınıf kaynak hegemonyasından beslenen, alt sınıf söyleminde konuşan, ama yapısal olarak yönetme iradesi taşıyan siyasi profesyonel. Tabanı oluşturan sanayi işçileri ise alt sınıftı; mobilize oluyor, miting yapıyor, dilekçe imzalıyor, kendi failliğiyle hareket ediyorlardı. Hareket bu iki katmanın simbiyozuydu — orta sınıfa çıkma sürecindeki yeni bir liderlik tipi ile mobilize olan alt sınıf tabanı.

Bu yapısal yenilik sistemsel direnci kaçınılmaz kıldı. Burjuvazi 1832'de oy hakkını pazarlıkla almıştı; çünkü zaten paradigma içinde meşru yeri olan, kapasitesi tanınmış bir sınıftı. Chartistler ise paradigmanın henüz tanımadığı bir rol kurmaya çalışıyordu: "alt sınıf adına konuşan profesyonel siyasetçi". Bu rol mevcut paradigmanın kategorilerine sığmıyordu, ve sistem buna zorlayıcı hegemonya ile karşılık verdi — Newport İsyanı bastırıldı, dilekçeler

reddedildi, liderler hapsedildi.

Burada makaledeki zamansal asimetri (Makale 1) somut bir tezahür kazanır. Değişim bir günde olmaz; tüzel kişiliklerin zamansal subjektivitesi içinde evrim insan ömrünü aşan sürelerle yayılır. Bireyler dönüşür — Lovett bir marangozdan siyasi liderliğe çıkar — ama dönüştüğünde karşılaştığı sistem henüz dönüşmemiştir. Eski paradigmanın refleksleri, oluşmuş güç dinamiklerinin direnci hâlâ aktif çalışır. Birey kendi zamansallığında ileridedir; sistem kendi zamansallığında geridedir. Bu açıklık trajik bir yapısal sonuç üretir: dönüşen bireyler, henüz dönüşmemiş sistemin tepkisine maruz kalır. Lovett 1877'de öldü; talep ettikleri tam oy hakkı 1918'de geldi. Aktörler dönüşür, ama tüzel kişilik kendi zamansallığında işler ve nihayetinde — paradigmanın yapısal mantığı bunu kaçınılmaz kıldığında — yeni rolü tanımak zorunda kalır. Sistem rolün doğmasını engelleyemedi; sadece doğum sürecini kendi zamansallığında kontrol etti.

Bu çift katmanlılık bugünün demokratik altyapısının prototipidir. Modern siyasi partilerin tamamı — ideolojik renginden bağımsız olarak — bu zincirin devamıdır. Sağ ya da sol, muhafazakar ya da liberal, popülist ya da merkez, hepsi "halk adına" konuşan orta sınıf profesyonel önderliğine ve mobilize edilen alt sınıf tabanına dayanır. Chartistlerden bugüne, söylem aynı kaldı; yapısal konum aynı kaldı. Değişen tek şey: profesyonelleşme arttı, kampanya makineleri kuruldu, taban gerçek failliğinden uzaklaşıp oy deposuna dönüştü. Söylem ile gerçek yapısal konum arasındaki bu çift katmanlılık, modern siyasetçi rolünün tarihsel doğum belgesidir.

Siyasetçi Rolünün Yapısal Niteliği

Tüm bu tarihsel akış siyasetçi rolünün yapısal kökenini netleştirir. İlk siyasetçiler halkın temsilcileri değildi — güç sahibi sınıfların kralla pazarlık eden temsilcileriydi. Önce aristokrasinin, sonra aristokrasi-tüccar koalisyonunun, sonra burjuvazinin sözcüleri. "Halkın temsilcisi" kavramı çok sonra geldi — ve geldiğinde bile gerçekten halkı mı temsil ediyordu, yoksa halkı temsil ettiği iddiasıyla başka çıkarları mı taşıyordu, bu yapısal bir soru olarak bugün hâlâ açık.

Bu tarihsel köken çağdaş örüntülerle bağlanır. Liberal varyantta seçim kampanyalarının sermayeyle yürümesi, lobiciliğin yasal hâle getirilmesi, döner kapı sisteminin kurumsallaşması — bunlar siyasetçi rolünün yapısal niteliğinin sapmaları değil, kökenine sadık tezahürleridir. Rol başından beri üst sınıfların pazarlık aracıydı; çağdaş işleyiş bu kökenin yüzyıllar içinde olgunlaşmış formudur.

'Halkın temsilcisi' söylemi yapısal olarak gerekli bir meşruiyet aygıtıdır — meşruiyet kaynağı tanrısal haktan alt sınıfa doğru evrildiği için, halkı temsil ettiği iddiasında bulunan bir role dönüşmesi yapısal zorunluluktur. Ama söylemin yapısal kökeniyle uyuşması gerekmez; söylem ile gerçek işlev arasındaki uçurum paradigmanın olağan işleyişinin parçasıdır. Bu uçurum açıldıkça burjuvazi paradigmasına ve aktörlerine karşı olan meşruiyet sınaması (Makale 1, MEŞ-012) negatif hâle gelir — ama bu sınama iki üst sınıf adayını asimetrik biçimde etkiler. Burjuvazi meşruiyetini alt sınıfa dayandırmadığı için negatif sınamadan çok etkilenmez; siyasetçi ise meşruiyetini doğrudan 'halkın iradesi' iddiasından devşirdiği için bu erozyondan ağır biçimde etkilenir. Yine de sınamanın negatife kayması paradigmayı kırmaz; söylem ile yapı arasındaki gerilimin paradigma içi bir ifadesi olarak kalır.

Kimdir Alt Sınıf?

Alt sınıf homojen bir kütle değildir. Gelir, statü, çalışma koşulları, güvence açısından geniş bir yelpaze içerir: vasıfsız işçiler, gündelikçiler, işsizler, hizmet sektörü çalışanları, vasıflı işçiler, küçük memurlar, profesyoneller (avukat, doktor, mühendis, bürokrat, öğretmen), küçük burjuvazi (dükkân sahipleri, küçük işletmeciler, zanaatkârlar). Aralarındaki gelir uçurumu büyük olabilir; bir cerrah ile bir gündelik temizlikçi arasında yaşam tarzı farkı karşılaştırılmaz boyutta.

Ama yapısal kriter aynıdır: yönetme iddiası yok. Avukat davalara girer, yönetmez. Doktor hasta iyileştirir, yönetmez. Mühendis köprü yapar, yönetmez. Bürokrat uygular, karar almaz. Küçük işletmeci dükkânını işletir, sistemi yönetmeye kalkışmaz. Yüksek gelir, prestijli statü, mesleki başarı — bunların hiçbiri bu kişileri üst veya orta sınıfa taşımaz, çünkü güç çatışmasının aktörü değildirler; nesnesi olmaya devam etmektedirler. Sınıf, gelir veya statüden değil, güç çatışmasındaki pozisyonundan tanımlanır (Makale 1).

Açık Kapı Miti

Aristokrasi paradigmasında alt sınıf için üst sınıfa geçiş yapısal olarak kapalıydı. Kan bağı yoktu, tanrısal hak iddiası yoktu; soyluluk istisnai durumlar dışında satın alınamazdı. Alt sınıftan birey ölene kadar alt sınıfta kalırdı; çocukları da öyle.

Burjuvazi paradigmasında bu kapı teorik olarak açıldı. "Herkes zengin olabilir", "herkes başkan olabilir", "kendi emeğiyle yükselen birey" — bu iddialar paradigmanın ideolojik temellerinden biridir. Self-made man miti, Amerikan Rüyası, "köyden çıkıp dünya kuran girişimci" anlatıları — hepsi aynı yapısal işleve hizmet eder.

Pratikte kapı çok dardır. Burjuvaziye geçiş sermaye birikimi gerektirir; sermaye birikimi büyük çoğunluk için yapısal olarak imkânsızdır. Siyasetçiye geçiş finansman ve ağ gerektirir; bunlar ya zaten sahip olunur ya da sahip olanlar tarafından sağlanır. Bireysel başarı hikayeleri vardır — Bezos, Zuckerberg, sıfırdan gelen politikacılar — ama bunlar istatistiksel olarak istisnadır, kural değildir. Üstelik bu istisna örneklerin köken hikâyeleri tartışmalıdır: "self-made" anlatısının arka planında, askeri araştırma programlarının (örneğin DARPA'nın internet/GPS kökenli teknoloji projeleri) ya da kurumsal yatırım ağlarının izlerinin sürdüğüne dair spekülasyonlar mevcuttur. Bu durum kasıtlı bir tasarım olarak okunmak zorunda değildir; ama temel mekanizma yapısalıdır. Güçlü olan, gücünü korumak için savunma yapar — bu makaledeki kalmak iradesinin (Makale 1, PHY-008) yapısal tezahürüdür. Bu savunma iki yönlü işler: mevcut tehditleri etkisizleştirmek ve henüz oluşmamış potansiyel tehditlerin doğum kanallarını kontrol etmek. Açık kapı bu kontrolün rafine bir biçimidir: kapı görünürde açıktır, ama oradan geçecek kapasite — sermaye, ağ, kültürel kod — sistem içinde zaten dağıtılmıştır. Güçlü başlayanlar ve sistem içindeki güçlüler, yeni açılan kanallarda da konumlarını otomatik olarak korurlar. Sosyal hareketlilik araştırmaları kapının pratikte ne kadar dar olduğunu sürekli gösterir.

Açık kapı mitinin yapısal işlevi pratikte kapıyı açmak değildir; alt sınıfı sistemin içinde tutmak, başarısızlığın sorumluluğunu sistemden bireye transfer etmek ve sistemdeki başarının yapısal sebeplerini görünmez kılmaktır. Aynı mekanizma siyasi düzlemde de işler: seçilen adayların ürettiği kötü politikaların sorumluluğu da bireye yüklenir — "sen seçtin". Bu çift transfer paradigmayı alt sınıf karşısında dirençli kılar. Çünkü kapı açılmış gibi algılanırsa,

bireyler kendi sistemik dezavantajlarını yapısal değil bireysel olarak yorumlar: "ben yeterince çalışmadım", "fırsatları değerlendiremedim", "şanssızdım". Sistem değil birey sorgulanır. Bu, hegemonyanın en güçlü mekanizmalarından biridir; aristokrasi paradigmasının açıkça yapısal eşitsizliği savunan ideolojisinden çok daha etkilidir, çünkü direnci içeride tüketir. Komplo teorisi ya da spekülasyona açık olsa da, temelde yadsınamayacak tek şey var: mekanizmanın varlığı ve sonuçları.

Filtrelenmiş Katılım ve Meşruiyet Sınaması Kapasitesi

İki paradigmada alt sınıfın konumu sistematik olarak farklıdır. Aristokrasi paradigmasında dışarıdadır, hukuki olarak eşitsizdir, siyasi temsili yoktur, mobilizasyon kapasitesi düşüktür, üst sınıfa geçiş yapısal olarak kapalıdır; sistem üstlerinde işliyor, alt sınıf sistemin nesnesi olarak konumlanıyordu — öznesi değil. Burjuvazi paradigmasında bu tablo köklü biçimde değişti: alt sınıf sistemin içinde, hukuki olarak eşit, siyasi temsile sahip, mobilizasyon kapasitesi yüksek, üst sınıfa geçiş teorik olarak açık. Yasal eşitlik tanındı — hukuk önünde aristokratla köylü değil, herkes yurttaş. Siyasi haklar verildi: oy hakkı, dilekçe hakkı, örgütlenme hakkı; kademeli olarak, mücadele yoluyla, ama yine de tanındı. Sendikalar, partiler, sivil toplum kurumları meşru hâle geldi; alt sınıf mobilize olabilir, taleplerini dile getirebilir, pazarlık yapabilir hâle geldi. Yine de yapısal pozisyon — yönetme iddiası taşımama, üretim araçlarını kontrol etmeme, karar mekanizmalarına erişememe — değişmedi. Değişen tanım değil, alt sınıfın sistemle ilişkisinin biçimidir.

Alt sınıfın siyasi katılımının yapısal niteliğine daha yakından bakmak gerekir. Burjuvazi paradigması alt sınıfa oy hakkı, siyasi temsil, örgütlenme kapasitesi tanır. Bunlar gerçek kapasitelerdir, alt sınıfı sisteme entegre eder ve aristokrasi paradigmasındaki konumdan yapısal bir iyileşmedir. Ama bu kapasitenin niteliğini doğru tanımlamak gerekir. İyileşme, paradigmayı kıran ana sıçrama değilse de paradigma içinde alt sınıfın daha işlevsel hâle getirilmesidir.

Önce yapısal sınırı netleştirelim. Alt sınıfı üst sınıfa hiç kimse 'çıkaramaz' — bu pratik bir zorluk değil, kavramsal bir imkânsızlıktır. Eğer bir grup yapısal olarak çıkarılabilseydi, zaten alt sınıf olmazdı; alt sınıf tanım gereği yönetme iradesini ve bu iradeyi taşıyacak yapısal kapasiteyi taşımayanların bütünüdür (III. bölüm). Bireysel geçişler mümkündür ve sınıfın ontolojik gerçekliğini değiştirmez.

Modern siyasi süreç bu yapısal sınırı taşıyan bir mekanizma içinde işler. Aday belirleme katmanı — kim aday olabilir, hangi partiler yarışa girebilir, hangi politikalar tartışma masasında olabilir, kampanyalar nasıl finanse edilir, medyaya kim erişir — yapısal olarak alt sınıfın dışındadır. Bu katmanı belirleyen aktörler üst veya orta sınıftadır. Alt sınıfın "demokratik katılımı" daha sonraki bir katmanda işler: önceden belirlenmiş adaylar arasından tercih yapma. Ama tercih katmanının kendisi de güvenilmez bir alandır; bilgisiz bırakma, yanlış bilgilendirme, gündem manipülasyonu, korku üretimi, çerçeve dayatma — tüm bunlar tercihin yapısal yönelimini büyük ölçüde belirleyebilir. Hatta bazen alt sınıfın önüne kendi çıkarına hareket etmeyecek iki aday birden konulabilir; bu durumda "seçim" kavramı içeriksiz hâle gelir, ama mekanizma yine de demokratik meşruiyet üretmiş gibi görünür.

Bu gözlem alt sınıfın bu paradigmada kazandığı şeyi doğru anlamamıza engel olmamalıdır. Burjuvazi paradigmasının kuruluşu sırasında alt sınıfın iradesi sistemin meşruiyet kaynağı olarak resmi olarak kabul edilmek zorunda kalındı. Köprü bölümünde gördüğümüz üç çatlak

— tüccar ile alt sınıfın değişim taleplerinin hizalanması, ruhban-aristokrasi paradoksu, Aydınlanma'nın söylem aygıtı — bu zorunluluğu yarattı. Sonuç şudur: alt sınıfın gücü bu paradigmada resmi olarak tanınmış bir kaynak hegemonyasıdır.

Kaynak hegemonyasının yapısal temeli şudur. Alt sınıfın sayısal varlığı, üretim emeği, askere alınabilirliği, vergi tabanı oluşu — bunlar sistemin zorunlu kaynaklarıdır. Hiçbir sistem ve dolayısıyla üst sınıf alt sınıf olmadan ayakta duramaz; yöneten-yönetilen sabit gerilimi (Makale 1) bu yapısal bağımlılığın sonucudur. Burjuvazi paradigması bu kaynak bağımlılığını açıkça tanır — anayasal düzen, oy hakkı, yurttaşlık, yasal eşitlik bu tanınmanın kurumsal ifadeleridir. Aristokrasi paradigmasında bu bağımlılık vardı ama tanınmıyordu; alt sınıf kaynak olarak kullanılıyor, irade olarak yok sayılıyordu. Burjuvazi paradigması bu örtüyü kaldırmak zorunda kaldı.

Üstelik paradigma kırılımındaki alt sınıf hareketinin gücü — Fransız İhtilali ve sonrasındaki dalgalar bunun en açık örneğidir — üst sınıf için yapısal bir uyarı işlevi gördü. Tanıma sadece bir mecburiyetin sonucu değil, aynı zamanda alt sınıfı sistemin ortağı yapan bir entegrasyon stratejisi olarak da işler — bu kasıtlı bir tasarım olmasa bile yapısal sonucu budur. Mekanizmanın özü şudur: bir sistem kurarken herkesi sistemin ortağı yaparsan, sistem aleyhine mukavemet zorlaşır. Yasal eşitlik, yurttaşlık, oy hakkı — bunlar bir yandan kaynak hegemonyasının resmi tanınmasıdır, öte yandan ortaklık bağı kurma araçlarıdır: alt sınıfı sistemin meşruiyetinin parçası hâline getirerek, sistem aleyhine konumlanmasını yapısal olarak güçleştirmek. Aristokrasi paradigmasında alt sınıf sistemin dışındaydı; isyanın meşruiyeti açıktı. Burjuvazi paradigmasında alt sınıf sistemin ortağıdır; aleyhine konumlandığında kendi onayını da çürütmek zorunda kalır.

Bu mekanizmanın çağdaş tezahürü her yerde gözlemlenebilir: seçmenlerin, kendi çıkarlarına aykırı kararlar alan liderlere ve partilere — bu kararları gördükleri halde — taraftar kalmaya devam etmesi, bu ortaklık bağının pratikte nasıl çalıştığını gösterir. Tanıma ve savunma, aynı hareketin iki yüzüdür.

Kaynak hegemonyasının yapısal sonucu, meşruiyet sınavının sistemin merkezine yerleştirilmesidir. Bu paradigmada sistem, kendi meşruiyetinin sürekli sınanmasını teorik olarak kabul eder. Seçimler, basın özgürlüğü, mahkemeler, denetim mekanizmaları, sivil toplum, protesto hakkı — bunlar meşruiyet sınavını dışsal bir tehdit olmaktan çıkarıp kurumsal bir akışa dönüştürür. Aristokrasi paradigmasında sınavı dışsaldı; isyan ya da devrim olarak patlardı. Burjuvazi paradigmasında sınavı içeriden, sürekli ve kurumsallaşmış olarak işler. Alt sınıf yönetmiyor, yönetimi belirlemiyor, hatta önüne konulanlar arasından her zaman serbest tercih yapamıyor — ama meşruiyet sınavını yapı içine sürekli iletebiliyor.

Bu küçük bir fark gibi görünen devasa bir yapısal kazanımdır. Alt sınıfın ontolojik statüsünü sistemsel ölçeğe tercüme ederek cisimleştirir. Scott'un "gücsüzün silahları" (weapons of the weak) kavramı (Scott, 1985) gücü olmayanların gizli, dolaylı, gündelik direniş tekniklerini anlatır. Ama burjuvazi paradigmasında alt sınıfın kapasitesi gizli ya da dolaylı değildir; resmi olarak tanınmış, kurumsal olarak yerleştirilmiş, anayasal olarak korunan bir kaynak hegemonyasıdır. Bu kapasitenin yapısal sonuçları somuttur: meşruiyet krizi dönemleri, popülizm dalgaları, kurumsal güvensizlik dönemleri, paradigma içi reform basınçları — hepsi alt sınıfın bu hegemonyasının tezahürleridir.

Bu hegemonyanın yapısal eşiğini netleştirmek gerekir. Verilen taviz sıradan bir geri bildirim

kapasitesi değildir. Alt sınıf, bireysel düzlemde bir politikadan veya bir liderden hoşnutsuzluğunu iletebilir; bu paradigma içi basınçtır. Ama tanınmanın yapısal sonucu daha derindir: alt sınıf, sınırına vardığında, sistemin bütününe yönelik meşruiyet reddi sinyalini de aynı kanalla taşıyabilir. Bu sinyal yüksek seviyeye çıktığında, üst sınıfın üst sınıflığını sağlayan her şey — kurumsal güç, ekonomik konum, kültürel meşruiyet — gerilim haline gelir, çünkü hepsi tanınan meşruiyet kaynağına yapısal olarak bağlıdır. Burada güçlü görünenin yapısal güçsüzlüğü açığa çıkar: üst sınıf alt sınıfsız var olamaz, ama alt sınıf farklı üst sınıflarla yaşayabilir. Bu asimetri, alt sınıfın kanalize edilemez sinyalini sıradan bir politik tepki değil, üst sınıfın gerekliliği açısından ontolojik bir tehdit hâline getirir. Tarihsel ve çağdaş gözlem bunu doğrular: siyasetçiler ve sistemler organize, kontrol edilebilir kalabalıklardan değil, kanalize edilemeyen kalabalıklardan korkar. Sayı meselesinden çok kanalize edilebilirlik meselesidir; çünkü kontrol edilemeyen kalabalık, sistemin bütününe yönelik bir meşruiyet sinyali taşıma potansiyeli demektir.

Tam da bu yüzden üst ve orta sınıf için bu hegemonya yapısal bir sorundur. Sınıflar arası güç çatışması çerçevesinde, alt sınıfın bu kapasitesini etkisizleştirmek için sürekli yapısal yatırım yapılır. Bu yatırım açık baskı olamaz — açık baskı doğrudan meşruiyet kaybı yaratır ve paradigmanın temelini sarsar. Bu yüzden strateji kanalize etme yönünde işler. Gündem belirleme yoluyla alt sınıfın gerçek talepleri görünmezleştirilir, yerine medya tarafından dayatılan tartışmalar geçirilir. Kimlik bölünmesi yoluyla alt sınıf kendi içinde çatıştırılır; ortak yapısal pozisyonun farkına varması zorlaştırılır. Bilgi manipülasyonu — yanlış bilgi, kafa karışıklığı, gerçek dışı çerçeveler — yapısal teşhisi engeller. Korku üretimi prefrontal korteksi baskılar, Nomos kapasitesini erozyona uğratar. Tüketim ve dikkat ekonomisi politik enerjiyi başka kanallara çeker. Direnç hareketleri başarılı olduğunda bile sistem içine alınır, talepleri yumuşatılır, sembolik kazanımlarla yapısal değişiklik ikame edilir.

Bu stratejilerin alt sınıf üzerinde bu kadar etkili olmasının yapısal bir sebebi vardır: alt sınıfın kendi iç ikiliği bu çabayı içeriden kolaylaştırır. Alt sınıf, Nomos kapasitesini araçsallaştırmadan kullanabilen tek sınıftır — empati, dayanışma, fedakarlık gibi kapasiteler en otantik biçimde burada yaşanır. Ama bu kapasiteyi lider değerlendirmesinde uygulamaz; lider seçiminde Physis çerçevesini kullanır. Bu çerçeve hem sezgisel olarak (kendi hayatta kalma sezgisinden) hem öğretilmiş olarak (sistemin sürekli ürettiği "iyi lider" tanımından) içselleşmiştir. Kendi maddi varoluşu yöneten tüzel kişiliğin gücüne bağlı olduğu için, "iyi lider" derken Physis kriterleriyle (güç, etki, kalıcılık) ölçer; hatta kendi mobilizasyonu sırasında bile yapıyı yıkmak değil, yapı içinde daha iyi pozisyon almak hedefiyle hareket eder. Yani alt sınıf, Nomos'un taşıyıcısı ama Physis'in değerlendircisidir. Sahip olduğu kapasiteyi kendi durumunu değiştirmek için kullanamaz; çünkü hayatta kalma koşulları bunu yapmasına izin vermez. Bu paradoks alt sınıfın yapısal pasifliğinin değil, yapısal sıkışıklığının ifadesidir — ve paradigmatik hegemonyanın en derin tezahürlerinden biridir. Hegemonya, genişlemesine karşı direnci bu ikiliğe yaslanarak da kırmaya çalışır.

Bu stratejilerin ve iç ikiliğin birleşik etkisi alt sınıfın kaynak hegemonyasının pratikte etkisiz kalmasıdır. Alt sınıfa ait bu hegemonya yapısal olarak vardır, anayasal olarak tanınmıştır, kurumsal olarak işler — ama yapısal etkisi sürekli olarak orta ve üst sınıfın çerçevesi içinde tutulur. Sistem alt sınıfın sesini bastırmaz; sesinin yapısal etkisini yönetir. Bu yönetim her iki varyantta da benzer aygıtlarla farklı ideolojiler üzerinden işler: liberal varyantta 'fırsat eşitliği' miti, devletçi varyantta 'kolektif ilerleme' söylemi — araçlar farklı, sonuç aynı.

Aristokrasi paradigmasıyla karşılaştırıldığında bu mekanizma çok daha rafine bir hegemonya formudur. Aristokrasi paradigmasında alt sınıfın gücü tanınmıyordu; burjuvazi

paradigmasında tanınıyor, ama tanınan gücün etkisi yapısal olarak eritiliyor. Görünür eşitlik ve resmi tanıma, yapısal eşitsizliği taşıyabilen en güçlü örtüdür; alt sınıfın söylemde merkeze yerleştirilmesi ile yapısal olarak altta tutulması arasındaki bu çift katmanlılık paradigmanın karakteristik özelliğidir.

Falsifikasyon Notu

Tarih boyunca hegemonya yaratan rollerin belirli bir limitle değil, sürekli yeni kapasite aileleri üretilerek genişlediği sistematik biçimde gösterilirse — yani makalenin saptadığı dört kapasite ailesinin (zor, anlam, sermaye, kurumsal işleyiş) ötesinde, paradigma dönüştürücü beşinci bir kapasite ailesi bulunduğu kanıtlanırsa — 'limitli rol' tezi geçersiz olur.

Daha dar bir falsifikasyon: Burjuvazi paradigmasının yapısal asimetrisinin (burjuvazi kalmak iradesinde, siyasetçi hegemonya araçlarında) bir tarafın diğerini tam olarak yutmasıyla çözüldüğü tarihsel veya çağdaş örnekler bulunursa, paradigma içi çekişmenin yapısal sürekliliği tezi sorgulanır. Bir başka dar falsifikasyon: Bürokrasinin zamansal asimetri üzerinden çağdaş demokrasilerde yapısal güç merkezi haline gelmediği — siyasetçi tarafından sürekli olarak başarıyla kontrol edildiği — sistematik biçimde gösterilirse, "bürokrasi yükselen aktör" tezi geçersiz olur.

Çağdaş paradigma analizi (V3-V4 yönelimi, gölge üst sınıfın görünür olması, alt sınıf kaynak hegemonyasının eritilmesi) yapısal saptamalar düzeyinde sunulur; somut tarihsel vakalar ve detaylı mekanizma testleri sonraki makalelerin konusudur.

VI. Sonuç: Yapı Üzerine Son Söz

Bu makalenin omurgası boyunca tekrar tekrar gördüğümüz örüntü şuydu: aktörler değişti, kurallar değişti, ideoloji değişti, meşruiyet kaynağı değişti — ama yapısal pozisyonların kendisi sürdü. Üst sınıf var; kim olduğu değişiyor, varlığı değişmiyor. Orta sınıf var; yönetme iddiası taşıyan ama üstte olmayan. Alt sınıf var; yönetme iddiası taşımayan herkes. Güç çatışması var; kuralları değişiyor, kendisi değişmiyor. Hegemonya var; araçları değişiyor, işlevi aynı.

Ama yapı "kalmak" dışında bir şey daha yaptı: **derinleşti**. Aristokrasi paradigmasında alt sınıfın eşitsizliği görünürdü; burjuvazi paradigmasında görünmez kılındı. Aristokrasi paradigmasında ideolojik hegemonya tek kanaldan — ruhbandan — geçerci; burjuvazi paradigmasında çok kanallı, sürekli, kurumsallaşmış bir aygıtla dönüştü. Aristokrasi paradigmasında bireysel iktidar belirleyiciydi; burjuvazi paradigmasında bireyin yerine tüzel kişilik geçti, ve V3-V4 yönelimiyle insanın yerine yapay zekâ geçmek üzere. Yapı sürmüyor sadece — evriliyor.

Paradigma Olgunlukta

Bugünün dünyası burjuvazi paradigmasının olgunluk dönemini yaşıyor. Bu olgunluk birkaç yapısal işaretle kendini gösteriyor.

Liberal varyantta gölge üst sınıf giderek görünür hâle geliyor. Uzun süre sahnenin önünde siyasetçi durur, burjuvazi arka planı yönetirdi; aracı kademe meşruiyet aygıtı olarak korunurdu. Trump fenomeni, doğrudan tüccar-siyasetçi füzyonu, lobiciliğin açık kurumsallaşması, milli güvenlik ile şirket çıkarının açıkça eşitlenmesi, kritik bilginin önce sermayeye akması — bütün bunlar gölgenin örtüsünü kaldırdığını gösteriyor. Yapı değişmiyor; sadece artık örtüye ihtiyaç duymuyor.

Devletçi varyantta benzer bir olgunluk farklı biçimde tezahür ediyor. Çin'in parti-devlet-sermaye füzyonu (Makale 1, TAN-025), partinin teknoloji devlerini ve sermaye akışlarını doğrudan kontrol etmesi, Belt and Road üzerinden dış politikayla ekonomik nüfuzun birleşik kullanımı — bunlar irade-merkezli üst sınıfın para-merkezli yapıyı kendi içine çekme kapasitesinin olgunlaşmasıdır.

İki varyantın yüzeyi farklı, yapısal mantığı aynı: üst sınıf — hangi yapıda olursa olsun — kendi yapısal pozisyonunu güçlendirme yönünde sürekli yatırım yapıyor ve bu bir ivme olarak ortaya çıkıyor.

Tüzel Kişilikleri Tüzel Kişilikler Yönetiyor

Bütün bu saptamalara ek olarak son bir saptama yapılabilir. Physis çerçevesinden günümüze baktığımızda gördüğümüz şey, tüzel kişiliklerin yönetsel dominansının yeni bir aşamasına ulaştığımızdır. Eskiden — aristokrasi paradigmasında, hatta burjuvazi paradigmasının önceki evrelerinde — tüzel kişilikler vardı (devlet, hanedan, kilise, şirket), ama bu tüzel kişiliklerin iyi yönetilmesi bireye bağlıydı. İyi kral, iyi başkan, iyi CEO, iyi parti lideri umulurdu; bireyin Nomos kapasitesinin tüzel kişiliğin yönüne damga vurabileceği varsayılırdı.

Bugün ise tüzel kişilikleri tüzel kişilikler yönetiyor — şirketleri yatırım fonları, fonları algoritmik sistemler, devleti bürokrasi, bürokrasiyi kurumsal süreçler, medyayı algoritmalar, algoritmaları yapay zekâ sistemleri. Ve bunun böyle olması artık sadece bir gerçeklik değil; beklenen ve tercih edilen bir hâl. "Kurumsal yönetim" iyi yönetimin tanımı oldu; "kişisel yönetim" yapısal olarak sorunlu sayılıyor.

Bu zamansal asimetri paradigmanın çağdaş yönelimini de belirliyor. Üst sınıf için bürokrasinin kurumsal direnci — onlarca yıllık zamansal birikimi, sınıfsal özerkliği, orta sınıfın yukarı çıkma kanalı oluşu, alt sınıfa karşı zor uygularken aracı insan halkasının her bir noktasında potansiyel direnç imkânı taşıması — tekilleşme için yapısal bir sorundur. Bu sorunun yapısal çözümü insan bürokratin yerinin yapay zekâ tarafından alınmasıdır. Bu yönelim sadece teknolojik bir tercih değil; paradigmanın iç dinamiğinden gelen yapısal bir basıncıdır. Üst sınıfın irade akışını sulandırmadan uygulayan, kendi sınıfsal varlığını üretmeyen, zamansal sürekliliği üst sınıf adına taşıyan bir aygıt — V3 (AI yönlendirmeli) ve sonrasında V4 (AGI simbiyozlu) tüzel kişilik tipleri (Makale 1) bu basıncın somut yönelimleridir. Bu yönelim makalede sergilenen iç dinamiğin doğrudan ürünüdür: bürokrasinin zamansal asimetrisi, alt sınıfın kaynak hegemonyasının eritilme yatırımı, üst sınıfın irade akışını sulandırmadan uygulama ihtiyacı — üçü bir araya geldiğinde V3-V4 yönelimindeki yarış sadece devletler arası bir teknoloji yarışı değil sistem içinde sınıflar arasındaki gerilimler için de yapısal bir zorunluluk hâline gelir. (Bu tez Nomos serisinin 8. Makalesi olan *Dört Sınıfın Dönüşümü*'nde ele alınacaktır.)

Bu bambaşka bir tarihsel andır. Tüzel kişilikler tarafından yönetilen tüzel kişilikler evreninde yaşıyoruz; bireyin yerini tüzel kişiliğin alması paradigmanın bir aşamasıydı, tüzel kişiliklerin

kendi içinde insanın yerini yapay zekânın alması bir sonraki aşamadır.

VII. Köprü

Bu makalede yapının haritasını çıkardık: hangi roller, hangi yapısal pozisyonlar, hangi tarihsel akış, hangi çağdaş tezahürler. Ama yapı tek başına resmin yarısıdır. Yapı içinde işleyen aktörler — liderler, bürokratlar, tüzel kişiliklerin başındaki bireyler — hangi yapısal mekanikler altında biçimleniyor, hangi iç dinamiklerle hareket ediyor?

Bir sonraki makalede yapının haritasından aktörlerin ontolojisine geçeceğiz. Daha ilerideki makaleler ise paradigmanın olgun çağ yapısının V3-V4 yönelimiyle nasıl yeni bir ontolojik kırılmaya doğru hareket edebileceğini ele alacak — Makale 1'in Son Oyun ilkesinin (İLK-013) işaret ettiği yön bu derinleşmenin ufkundadır.

Bölüm A: Bu Makalede Geçen Physis Kavramları

Temel Kavramlar

- *Physis* (Öztürk, 2026): Varsayılan durum. Güçlü ve güçsüz ayrımını dikte eden, güç çatışmasını yöneten evrensel dinamik. Hem yıkıcı (saldırganlık, dominans, rekabet) hem dengeleyici (empati, adalet, karşılıklık) mekanizmalar taşır.
- *Nomos* (Öztürk, 2026): Physis içinde doğan kapasite. Hafıza ve ölüm farkındalığının birleşiminden, lineer zaman bilincinde yükselir. Üç şey üretir: seçim, ölçek, zamansal sembolik kendilik. Yapıcı da olabilir yıkıcı da; ahlaki açıdan nötrdür.
- *Yapısal Sürtünme Farkı* (Öztürk, 2026): Dengeleyici mekanizma yakın çevrede çalışır, ölçek büyüdükçe işlemez hale gelir; yıkıcı mekanizma ise ölçekten bağımsız işler. Bu fark teorisinin tüm yapısını taşıyan temel asimetridir.
- *Meşruiyet Sınaması* (Öztürk, 2026): Gücün sürekli test edilme süreci. İki aşamalıdır: araç sınaması ("elde kılıç var mı?") ve irade sınaması ("kılıcı indirecek niyet var mı?"). Sınama çift yönlüdür; lider meşruiyet arar, alt sınıf değerlendirir.
- *Olmak / Kalmak* (Öztürk, 2026): Varoluşun iki temel iddiası. Olmak — şu an var olmak; kalmak — yarın da var olmak. Yönetmel sınıflarda yeniden anlamlanır: orta sınıf "olmak" ister, üst sınıf "kalmak" ister, alt sınıf "hayatta kalmak" ister.

Güç Dinamikleri

- *Olmak İradesi* (Öztürk, 2026): Güç çatışmasına çeken dürtü. Biyolojik temelli. Liderlik bağlamında güç çatışmasından geçmeyi hedefler.
- *Kalmak İradesi* (Öztürk, 2026): Hegemonyayı kuran dürtü. Mevcut güç pozisyonunu koruma motivasyonu. Birey için biyolojik kalmak, lider için statüsel kalmak, tüzel kişilik için kurumsal kalmak.
- *Tekilleşme İlkesi* (Öztürk, 2026): Gücün tek bir iradede yoğunlaşma yönelimi. Kabilelerden devletlere, şirketlerden tekellere — her düzeyde güç merkezileşmeye yönelir. Olmak iradesi bireyi çatışmaya çeker (biyolojik); çatışmanın mekaniği

sistemi tek iradeye doğru iter (yapısal).

- *Süreklilik İlkesi* (Öztürk, 2026): Güç çatışması her etkileşim, koşul ve ölçekte devam eder. İki birey arasında işleyen dinamik iki şirket arasında da, iki devlet arasında da işler.
- *Son Oyun İlkesi* (Öztürk, 2026): Güç çatışması tek irade kalana dek sürer. İki irade var olduğu andan itibaren potansiyel mevcuttur ve sadece tek irade kaldığında ortadan kalkar.
- *Faz Değişimi* (Öztürk, 2026): Sınıf değişimi değil, motivasyon ve pozisyon değişimi. Devrimcilerin iktidarı aldığı anda "olmak" motivasyonundan "kalmak" motivasyonuna geçmesi. Değişen aktörlerdir, dinamik değil.

Yönetmel Sınıflar ve Tüzel Kişilik

- *Dört Yönetmel Sınıf* (Öztürk, 2026): Her sistemde yeniden üretilen yapısal kategoriler. Üst sınıf (kalmak), orta sınıf (olmak), alt sınıf (hayatta kalmak), bürokrasi (pozisyon koruma). Marksist sınıf teorisinden farkı: üretim araçlarına değil güç çatışmasındaki pozisyona göre tanımlanır. Fraktal yapıdadır — her ölçekte tekrarlanır.
- *Üst-Orta Sınıf Yapısal Özdeşliği* (Öztürk, 2026): Üst sınıf ile orta sınıf arasındaki ayrım yapısal değil pozisyoneldir. Aynı motivasyonları, aynı refleksleri, aynı tekilleşme dinamiğini taşırlar. Devrimlerin neden kalıcı yapısal dönüşüm üretmediğinin açıklaması burada yatar.
- *Alt Sınıf Paradoksu* (Öztürk, 2026): Alt sınıf Nomos kapasitesini araçsallaştırmadan kullanabilen tek sınıftır, ama lider değerlendirmesinde Physis çerçevesinden bakar — fetih, güç, genişleme başarı olarak okunur. Hegemonyanın potansiyeli bu paradokstan doğar.
- *Sınıfsal Hegemonya Motivasyonları* (Öztürk, 2026): Üst sınıf için kalmak, orta sınıf için olmak, alt sınıf için literal hayatta kalmak. Bu motivasyonel farklılaşma sınıfların güç çatışmasındaki davranışlarını öngörülebilir kılar.
- *Tüzel Kişilik Paradoksu* (Öztürk, 2026): İnsan diğerleriyle hayatta kalır; tüzel kişilik diğerlerinin yokluğuyla. İnsan Nomos kapasitesi taşır; tüzel kişilik taşımaz — saf Physis olarak işler. İnsan iki mod arasında geçiş yapabilir; tüzel kişilik tek modda kilitlidir.
- *Hibrit Tür* (Öztürk, 2026): Tüzel kişiliğin ontolojik statüsü. İnsan ile ideanın simbiyozu. Üç temel özellik: rasyonel karar alma, ölçekten kaynaklanan irade kapasitesi, ölümsüzlük potansiyeli.
- *Zıt Hayatta Kalma Formülleri* (Öztürk, 2026): İnsanın formülü işbirliği ve dayanışmayı gerektirir; tüzel kişiliğin formülü rakiplerin — insan dahil — ortadan kalkmasını gerektirir.
- *Para Merkezli Yapı* (Öztürk, 2026): Şirketler, bankalar, holdingler. Kâr maksimizasyonu ve sermaye birikimi odaklı tüzel kişilikler. Çatışmalarını ekonomik

değer üzerinden yürütür.

- *İrade Merkezli Yapı* (Öztürk, 2026): Devletler, siyasi partiler. Güç, otorite ve toplumsal meşruiyet odaklı tüzel kişilikler. Çatışmalarını toprak, nüfuz, meşruiyet üzerinden yürütür.
- *V1 / V2 Tüzel Kişilik Versiyonları* (Öztürk, 2026): V1 — insan yönetimli tüzel kişilik; kaynak insan, Nomos rekabet baskısının izin verdiği ölçüde mümkün. V2 — tüzel yönetimli tüzel kişilik; şirketleri fonlar, devletleri partiler yönetir; Nomos kapısı daralır.
- *Zamansal Subjektivite* (Öztürk, 2026): Tüzel kişiliklerin uzun vadeli karar süreçleri ile bireyin sınırlı dikkat süresi ve ömrü arasındaki uyumsuzluk. Yüzyıllar süren doktrinler — Monroe Doktrini gibi — bu zamansal farkın ürünleridir.
- *Füzyon* (Öztürk, 2026): Üst sınıf ile bürokrasinin bütünleşmesi. İki form: tam füzyon (parti-devlet — Çin, Sovyetler) ve geçirgen füzyon (döner kapı — ABD modeli). Yapısal sonucu: sistemin kaynağı alt sınıftan üst sınıfa kayar.
- *Paradigma (Physis tanımı)* (Öztürk, 2026): Kuhn'dan farklı olarak epistemolojik değil ontolojik ve politik olarak tanımlanır. "Bilgiyi nasıl üretiriz?" değil, "Güç nasıl dağılır?" sorusuna cevap verir.

Hegemonya

- *Hegemonya (Physis tanımı)* (Öztürk, 2026): "Seni neden yönetmeliyim?" sorusuna verilen cevap. Üç eksenle ayrışır: gerçek/manipülatif, iç/dış yönelim, kaynak türleri. Her ölçekte işler — bireyden devlete.
- *Altı Hegemonya Türü* (Öztürk, 2026): Zorlayıcı (fiziksel güç), kaynak (ekonomik bağımlılık), bilgi (bilgi asimetrisi), bağ (sosyal ağ), kurumsal (yapısal güç), ideolojik (dünya görüşü kontrolü). İdeolojik hegemonya diğer beşinin üzerinde çalışır.
- *Hegemonik Tam Bozulma* (Öztürk, 2026): Beş koşulun birikimini gerektirir: sistemle füzyon, kaynak hegemonyasının kayması, meşruiyet sınavının işlevsizleşmesi, ideolojik singularite, hegemonya türlerinin yoğunlaşması.
- *Kaynak Hegemonyası* (Öztürk, 2026): Alt sınıfın sahip olduğu tek hegemonya kapasitesi. Sistemin varoluşu alt sınıfa bağlıdır — kaynak olmadan sistem, bürokrasi ve yönetici sınıf var olamaz. "Ben yoksam sen yoksun" — ontolojik zorunluluktan doğan gerçeğin hegemonyası.
- *Meşruiyet Sınavının Hedef Kayması* (Öztürk, 2026): Meşruiyet sınavı her zaman çalışır — ama hedefi kayabilir. Gerçek karar alıcı başka yerdeyse yanlış hedef sınanır; gerçek üst sınıf hesap vermekten kurtulur.
- *Gölge İktidar* (Öztürk, 2026): Görünür otoritenin arkasındaki gerçek karar mekanizması. Meşruiyet sınavını bypass eden yapı. Sorumluluk görünür lidere yönelirken gerçek karar alıcı sınavın dışında kalır.

Paradigma ve Çağdaş Yönelim

- *Para-Merkezli / İrade-Merkezli Yakınsama* (Öztürk, 2026): İki paradigmanın birbirine yakınsaması. Para merkezli yapıların devleti ele geçirmesi veya devletin şirketleşmesi.
- *Para Merkezli Yapının Devralması* (Öztürk, 2026): Para merkezli tüzel kişilik irade merkezli yapının kontrolünü ele geçirdiğinde toplumsal yönetimi üstlenir ama kaynağı üst sınıf olarak kalır. Taban kaynak olarak görülmez.

Bölüm B: Bu Makalede Formüle Edilen Pozisyonel Sınıf Tanımları

Resmi *Dört Yönetmelik Sınıf* kavramının bu makaleye özgü uygulaması, sınıfı **gelir, statü veya yaşam tarzı** değil, **güç çatışmasındaki pozisyon** olarak tanımlar:

- *Üst sınıf*: Yöneten. Yönetme iradesini taşıyan ve bu iradenin arkasını dolduracak yapısal kapasiteye sahip olanlar.
- *Orta sınıf*: Yönetmek isteyen. Yönetme iradesi taşıyan ama henüz üstte olmayan; bir rolün kapasitesini yönetme iradesiyle taşıyanlar.
- *Alt sınıf*: Yönetilen. Yönetme iradesi taşımayan ve bu iradenin arkasını dolduracak yapısal kapasiteye sahip olmayanların bütünü. Yapısal tanımdır, dönemsel değildir.

Bu tanım Marksist sınıf teorisinden temel ayrılma noktasıdır: üretim araçlarına değil güç pozisyonuna göre. Aynı birey farklı bağlamlarda farklı sınıflarda konumlanabilir; sınıflar gelir uçurumu içerebilir (avukat ile gündelikçi arasında büyük fark olabilir) ama yapısal kriter aynıdır: yönetme iradesi var mı, yok mu.

Çapraz Bağlantılar

Web: evrenozturk.carrd.co

Giriş yazısı (meta-açıklama): [Physis Teorisi: 14 Yıllık Bir Yolculuk ve AI ile Tanışıklığın Hikayesi](https://medium.com/@evroztrk/physis-teorisi-14-yıllık-bir-yolculuk-ve-ai-ile-tanışıklığın-hikayesi-823049e7ecbf)

Önceki makale: [Vazgeçemediğimiz Oyun: Paradigmalar Nasıl Doğar, Nasıl Ölür](https://medium.com/@evroztrk/vazgeçemediğimiz-oyun-paradigmalar-nasıl-doğar-nasıl-ölür-b706d043736a)

Önceki makale (SSRN İngilizce): [The Game We Cannot Quit: How Paradigms Are Born, How They Die](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=6680818)

Sonraki makale: "Aktörler" *(yayınlandığında eklenecek)*

Physis Sözlüğü: [Physis Terminolojisi: Kapsamlı Kavram Referansı](https://medium.com/@evroztrk/physics-terminolojisi-kapsamlı-kavram-referansı-6b2b8b20e9a8)

93 Hipotez (Türkçe Medium): [Physis: 93 Falsifiye Edilebilir Hipotez](https://medium.com/@evroztrk/physics-93-falsifiye-edilebilir-hipotez-9b7554a74849)

93 Hipotez (SSRN İngilizce): Abstract ID 6595318

Bu makalenin İngilizce versiyonu(SSRN İngilizce): *(yayınlandığında eklenecek)*

Yazar Hakkında

Evren Öztürk — bağımsız araştırmacı ve teorisyen. *Physis: Bir Güç Teorisi* (2026) yazarı. 432 sayfa, 93 falsifiye edilebilir hipotez, 633 çekirdek mekanizma.

Physis teorisinin ve bu makalenin tarihsel çerçevesi yazarın 2020-2025 döneminde sürdürdüğü çok ciltli tarih çalışmasının teorik sentezidir. Bu çalışma — Aristokrasi Çağı (2021-2024) ve Burjuvazinin Yükselişi (2024-2025) — yayınlanmamış olmakla birlikte mevcut makaledeki tarihsel saptamaların ampirik zeminini oluşturur. Burjuvazi Çağı için araştırma sürmektedir.

Tescilli eserler:

- *Physis: Bir Güç Teorisi* — Kayıt-Tescil No: 2026/17534 (5 Mart 2026)
- *Triade Motor* — Kayıt-Tescil No: 2026/18239 (17 Nisan 2026)
- *Almanak: Yapılandırılmış Güç Kronolojisi Kayıt Metodu* — Kayıt-Tescil No: 2026/18228 (17 Nisan 2026)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü

Web: evrenozturk.carrd.co

© 2026 Evren Öztürk. Tüm hakları saklıdır.

#Physis #NomosParadigması #Roller #TüzelKişilik #PhysisTeorisi

Önemli olan şudur: bu ikili değerlendirme yukarıdan dayatılmış bir koşullandırma değildir. Bireyin kendi hayatta kalma hesabının doğal sonucudur. Çünkü bireyin maddi varoluşu, içinde yaşadığı tüzel kişiliğin gücüyle doğrudan bağlantılıdır. Güçlü sistem kaynak akışı, güvenlik, refah getirir; zayıf sistem kıtlık, yenilgi, çöküş getirir. Bu yüzden alt sınıf bile lideri

değerlendirirken Physis kriterlerini kullanmak zorunda kalır — çünkü o lider, alt sınıfın da hayatta kalma koşulunu belirler. Bir Amerikalı Trump'ı kişiliğiyle yerebilir; ama "petrol iki katına çıkacak, Irak'a saldırmazsak" denildiğinde aynı Amerikalı'nın hesabı değişebilir. Ahlaki olarak eleştirdiği bir lideri politik olarak destekleyebilir — çünkü iki yargı farklı düzlemlerde işler. Birinde kişiliği değerlendirir (Nomos), diğerinde sistem-fayda hesabı yapar (Physis). Bu çelişki değildir, alt sınıfın yapısal paradoksudur (Öztürk, 2026): kendi hayatta kalma denkleminde yöneten tüzel kişiliğin gücü dahildir; bu yüzden Nomos kapasitesi taşısa bile, lider değerlendirmesinde Physis çerçevesini kullanmak zorunda kalır.

Bu rejim her düzeyde kendini pekiştirir: tarih yazımı "büyük" liderleri yazar, büyüklüğün ölçütü fetih ve süredir; eğitim sistemi bu çerçeveyi aktarır; popüler kültür "büyük adam" mitini Physis diliyle inşa eder; akademik liderlik ve yönetim teorileri bile bu dile yerleşmiştir. Ama bu pekişmenin gücü, alttan gelen rasyonel hesabın bu rejime sürekli uyum sağlamasıdır. Modern karşılıkları aynı mantıkla işler — "başarılı şirket" denirken kullanılan ölçütler (gelir, pazar payı, hâkimiyet) tam olarak Physis kriterleridir.